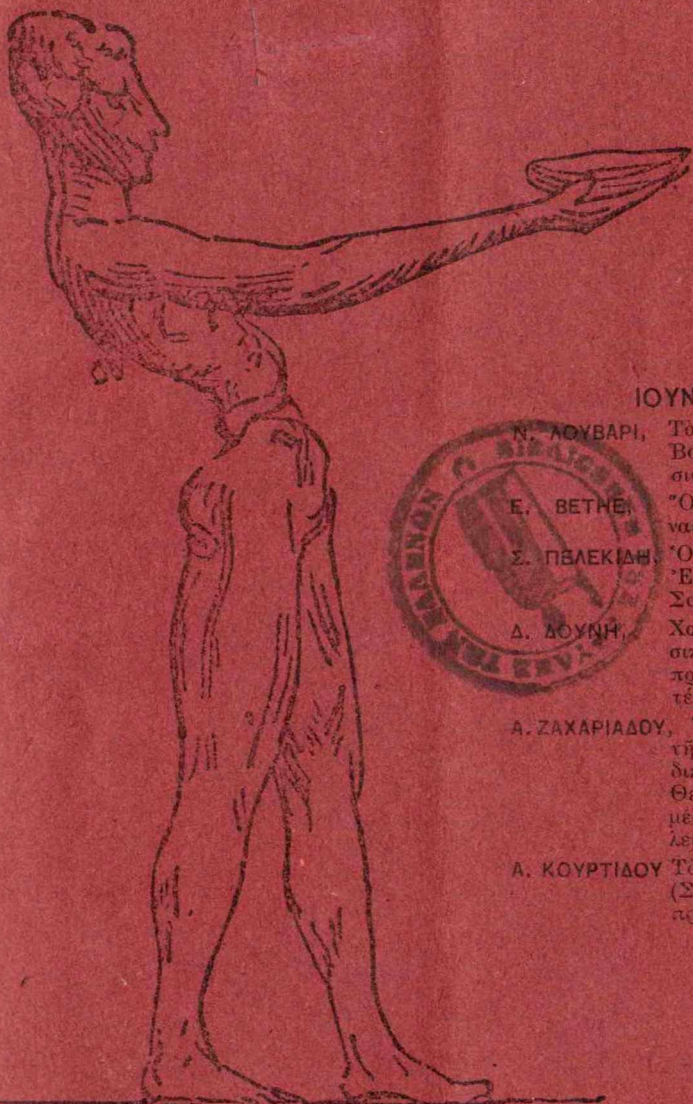

ΑΥΓΗ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΙΟΥΝΙΟΣ

Ν. ΛΟΥΒΑΡΙ, Το Εδαγγέλιον τοῦ Βάννου ἐν τῷ Πάρισι.

Ε. ΒΕΤΗΕ, Ὁμηρος καὶ Ἀθήναι.

Σ. ΠΕΛΕΚΙΔΗ, Ὁ Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν τοῦ Δ. Σολωμοῦ.

Δ. ΔΟΥΝΗ, Χαρακτηρὴς μουσικῆς ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἄλλας τέχνας.

Α. ΖΑΧΑΡΙΑΔΟΥ, Ἡ θνησιμότης τῆς μικρῆς παιδικῆς ἡλικίας ἐν Θεσπλίῳ καὶ τὰ μέσα τῆς καταπολέμησός αὐτῆς.

Α. ΚΟΥΡΤΙΔΟΥ, Τὸ νέον ἐπάγγελμα (Σκηνὴ ἀπὸ τῆς ποιματικότητος.)

ΕΤΟΣ Α' ΤΕΥΧΟΣ Α'

ΤΥΠΟΙΣ "ΑΥΓΗΣ,"

1922

ΑΥΓΗ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

Ἐκδότης : ΑΘ. ΜΑΝΟΣ

Διευθύνται :

ΣΤΡ. ΠΕΛΕΚΙΔΗΣ, Ν. ΛΟΥΒΑΡΙΣ

ΔΗΛΩΣΙΣ

Τὸ Περιοδικό μας, ἡ ΑΥΓΗ ἔχει ὑπ' ὄψει τῆς κυρίως τὰ δύο πιδὸ συνηθισμένα εἶδη ἀνθρώπων ποῦ διαβάζουν: ἐκείνους ποῦ τοὺς ἀρέσει ἡ ὠραία φιλολογία καὶ ἡ τέχνη καὶ ἐκείνους, ποῦ χωρὶς νὰ ἔχουν ὠρισμένη εἰδικότητα, θέλουν νὰ πλουτίζουν ἢ νὰ καθαρίζουν το μυαλό τους μὲ τὰ πορίσματα τῆς πνευματικῆς ἐργασίας τῶν ἄλλων, ἴτοι ποῦ ἐνδιαφέρονται γενικῶς γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ κίνηση.

Πιδὸ σύντομα: ἡ ΑΥΓΗ ἀποτείνεται εἰς ἐκείνους, ποῦ φροντίζουν γιὰ τὸ Ὁραῖο καὶ τὸ Ἀληθινο.

Μὲ τὸν σκοπό τῆς αὐτὸν σύμφωνη εἶναι καὶ ἡ ὕλη, ποῦ θὰ δίδῃ ἡ ΑΥΓΗ: 1) λογοτεχνικά ἔργα ἰδικῶν μας συγγραφέων ἀνεγνωρισμένων ἢ καλοῦ γούστου, μεταφράσεις, εἰκόνες καὶ ἰδικῆς μας καὶ ξένης καλλιτεχνίας, αἰσθητικαὶ ἀναλύσεις, φιλολογικαὶ καὶ τεχνοκριτικαὶ μελέται κτλ.

2) Μελέται εἰδικῶν ἐπιστημόνων διὰ διάφορα ζητήματα ἱστορικά, φιλοσοφικά, κοινωνιολογικά, αἱ ὁποῖα δὲν θὰ φέρουν μόνον τὸ κῦρος τῆς εἰδικότητος ἀλλὰ πρὸς τούτοις θὰ πρέπη νὰ εἶναι γραμμένα εἰς ὕφος ἀπλοῦν καὶ σαφὲς δι' ὅλους.

Αὐτὸ εἶναι μὲ ὀλίγα λόγια τὸ πρόγραμμα, ποῦ θὰ προσπαθήσῃ ἡ ΑΥΓΗ νὰ ἐφαρμόσῃ ὅσον ἡμπορεῖ αὐστηρότερα, καὶ ποῦ πρέπει νὰ εἶναι ἐκ τῶν προτέρων γνωστὸν εἰς ὅλους ὅσοι θὰ μᾶς κάμουν τὴν τιμὴν νὰ γίνουν ἀναγνώσται τῆς ΑΥΓΗΣ ἢ συνέργαται.

Σημ. Διὰ λόγους τεχνικοὺς τὸ πρόγραμμά μας δὲν ἐφηρμόσθη εἰς τὸ πρῶτον φύλλον καθ' ὅλον αὐτοῦ τὴν ἔκτασιν.

N. I. ΛΟΥΒΑΡΙ

ΤΟ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΤΟΥ WAGNER ΕΝ ΤΩ "ΠΑΡΣΙΦΑΛ," ΑΥΤΟΥ

«Τὴν ἀγάπην ἡμῶν κερδίζει ὅστις πάσχει ὑπὲρ τοὺς ἄλλους, μυστικὴ δὲ φωνὴ μᾶς λέγει ὅτι αὐτὸς βλέπει βαθύτατα».

WAGNER

Πρὸ ἕξι περίπου ἐτῶν ἐπεχείρησα νὰ παράσχω εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν ἰδέαν τῶν περὶ θρησκείας θεωριῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπεκράτουν μεταξὺ τῶν ἐπιστημονικῶν κύκλων τῆς Εὐρώπης μέχρι τῆς ἐκρήξεως τοῦ μεγάλου πολέμου. Ἐκ τῆς πραγματικῆς ταύτης θὰ ἰδύνατό τις νὰ ἀποκομίσῃ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι, παρὰ τὸν θόρυβον τῶν ὑλιστῶν καὶ τῶν δι' οἰονδήποτε ἄλλον λόγον καταπολεμούντων τὴν θρησκείαν, ἡ σοδαρὰ ἐπιστήμη ἀσχολεῖται ἀτάραχος περὶ τὸ μέγα τοῦτο πρόβλημα, τὸ μὲν θεωροῦσα τὴν θρησκείαν ὡς δεδομένον καὶ ἀναγκαῖον γεγονός, τὸ δὲ προσπαθοῦσα νὰ ἐρμηνεύσῃ αὐτὸ ψυχολογικῶς ἢ μεταφυσικῶς. Ἄλλ' ὅμως τὰ πράγματα δὲν εἶχον πίντοτε τοιοῦτοτρόπως ἢ χρεωκοπία τῆς θαθείας μὲν, ἀλλ' ἐν πολλοῖς φαντασιώδους καὶ τὴν πείραν περιφρονούτης φιλοσοφίας κατὰ τὸ πρῶτον ἡμίτυ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἢ ὑλιστικῆς ἐρμηνείας τῆς δαρδινείου ὑποθέσεως ἐν Γερμανίᾳ πρὸ παντός, ὡς καὶ αἱ νέαι καὶ ἀνατρεπτικαὶ περὶ ἱστορίας καὶ κοινωνίας ἀντιλήψεις ὠδήγησαν θαθμηδὸν εἰς θρησκευτικὴν παρακμὴν καὶ εἰς περιφρόνησιν πάσης θρησκείας, τῆς ὁποίας ἐκήρυττον τὸν θάνατον ἢ τὴν ὁποῖαν ἐζήτουν νὰ ἀντικαταστήσωσι δι' ἄλλου τινός, ὡς λ. χ. τῆς ἠθικῆς, τῆς τέχνης ἢ καὶ δι' αὐτῆς τῆς ἐπιστήμης. Οἱ γνωστοὶ στίχοι τοῦ Goethe:

Ἔστις ἔχει ἐπιστήμην καὶ τέχνην, αὐτὸς ἔχει καὶ θρησκείαν.

Ἄλλ' ὅστις δὲν κατέχει αὐτὰ τὰ δύο, αὐτὸς ὡς ἔχη θρησκείαν,

παρερμηνευόμενοι καὶ μὴ κατανοοῦμενοι ἐν τῇ ἀληθείᾳ καὶ θαθείᾳ αὐτῶν σημασία, ἐχρησίμευον ὡς ἐν τῶν συχνοτάτων συνθημάτων πολέμου κατὰ τῆς θρησκείας. Ἦτο δὲ ἡ ἀντιθρησκευτικὴ αὕτη κίνησις τόσο ὀρμητικὴ, ὥστε παρέσυρεν ἀκόμη καὶ θεολόγους, ὡς τὸν ἐκ τοῦ «Βίου τοῦ Ἰησοῦ» περιώνυμον γενόμενον Strauss. Κατ' ὀλίγον

ὅμως τὰ πράγματα μετεβλήθησαν. Ὅπως ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ τέχνη, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡ θρησκεία ζῆ ὡς σταθερὸς καὶ ἀμετάβλητος νόμος ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν καὶ οὐδεὶς δύ-
 ζαται νὰ ὑψωθῇ ὑπεράνω αὐτοῦ ἢ νὰ τὸν περιφρονήσῃ ἐπὶ μακρόν. Ὁ κόσμος καὶ,
 ὅπερ παράδοξον, οἱ διανοούμενοι ἰδίᾳ, τοὺς ὁποίους πρῶτους εἶχε παρασύρει ἢ κατλαφ,
 ἤρχισαν σιγὰ σιγὰ νὰ αἰσθάνωνται πάλιν τὴν ἀνάγκην τοῦ Αἰωνίου, τὸ ὅποιον διὰ
 θαυτάτων συμβόλων πειράται νὰ ἐκφράσῃ ἡ θρησκεία, τὸ ἐν τῇ καρδίᾳ κενὸν κα-
 τέστη ἀφόρητον, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν δὲ τῶν συναισθημάτων τούτων ἐτρέπησαν εἰς τὴν
 προσεκτικὴν καὶ θαυτέραν ἔρευναν τοῦ θρησκευτικοῦ φαινομένου. Τὸ «αἰωνίως θῆλυ»,
 τὸ ἰδανικόν, τοῦ ὁποίου σύμβολα μόνον εἶναι τὰ παροδικὰ, ὁ ἀκαταμάχητος πῶθος,
 ὁ ἐνυπάρχων ὡς διαρκὲς κύμα ἐν τῷ στήθει ἡμῶν καὶ ὠθῶν ἡμᾶς εἰς τὴν πίστιν καὶ
 τὴν λατρείαν τοῦ καθαρωτέρου καὶ ὑψηλοτέρου, ὑπερἐνίκησε τὸ σκότος καὶ ἐδοήθησεν
 ἵνα ἐκ τῶν ἐρειπίων ἰδρυθῇ νέος πάλιν κόσμος ὠραιότερος. Ὁ ἀντιθρησκευτικὸς ἀνε-
 μος ἐκόπασεν καὶ οἱ τιτᾶνες ἀνακόπτουσιν ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον τὴν κατὰ τοῦ
 Ὀλύμπου ἔφοδον, διότι κατανοεῖται ἡ ἀλήθεια τῶν λόγων τοῦ ποιητοῦ:

Ἐρώτησε ἱερεῖς ἢ σοφοῦς

Καὶ ἡ ἀπάντησις τῶν θά φανῆ εἰρωνεία

Κατὰ τοῦ ἐρωτῶντος.

Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ πῶς πολλοὶ σοφοὶ θεωροῦσι καθῆκον αὐτῶν ὑπέριστατον
 νὰ ἀμύνωνται τῆς θρησκείας ἐναντίον τῶν προσβολῶν τῆς ἡμιμαθείας, ὡς ἐπὶ παρα-
 δείγματι: ἐν Γερμανίᾳ οἱ περὶ τὸ ὄνομα τοῦ Kepler συνησπισμένοι φυσιοδίφαι, ἰατροί,
 φιλόσοφοι καὶ ἱστορικοί. Τοιοῦτοτρόπως διὰ μίαν ἀκόμη φοράν κατεδείχθη περιφανῶς
 ἡ ἀλήθεια τῶν λόγων τοῦ Αὐγουστίνου: «Ἐδημιούργησε ἡμᾶς ὅπως τείνωμεν πρὸς
 Σέ, Κύριε, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἀνήσυχος ἡ καρδιά μας ἕως ὅτου ἀναπυθῆ ἢ ἐν Σοί». Διότι ὁ
 ἄνθρωπος ζητεῖ κατ' ἀνάγκην νὰ εὔρη τὴν δι' αὐτὸν ὑψίστην ἀξίαν τῆς ζωῆς,
 ὅπως ἀφοσιωθῇ εἰς αὐτήν, ἐξαρτήσῃ ἐξ αὐτῆς πῶτος τὰς ἄλλας ἀξίας καὶ ρυθμίσῃ
 τοιοῦτοτρόπως τὸν βίον του. Ἐφ' ὅσον κυμαινόμεθα ὡς πρὸς τὴν ὑψίστην ταύτην ἀξίαν
 τῆς ὑπάρξεως ἡμῶν, ἐφ' ὅσον ἡ καρδιά ἡμῶν ἀμφιταλαντεύεται, ὁμοιάζομεν πρὸς τοὺς
 ἀνευ πατρίδος ἀνθρώπους, πρὸς τὰ ἀνευ πηδαλίου πλοῖα, ἔρμαια τῶν κυμάτων, διε-
 σπασμένοι ἐσωτερικῶς, ἀνευ πραγματικῆς χαρᾶς καὶ πλήρεις ἀπελπισίας. Ὁ Nietzsche
 πρόκειται εἰς ἡμᾶς τοιοῦτον παράδειγμα: ἀλλὰ συγχρόνως δεικνύει ἡμῖν καὶ τὸν ἀνε-
 ξίτιλον πῶθον πρὸς θρησκευτικότητά, τὴν ἀδάμαστον ζήτησιν τοῦ θεοῦ καὶ τῆς ψυχῆς,
 τὴν ἀκαταμάχητον ροπὴν πρὸς ἀπολύτρωσιν ἑαυτοῦ ἀπὸ τοῦ κόσμου, τοῦ περιβάλλον-
 τος, τῆς ἐσωτερικῆς διασπάρσεως, ροπὴν, ἢ ὅποια ὁδηγεῖ αὐτὸν εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ
 «ὑπερανθρώπου». Ἡ πρὸς τὴν θρησκείαν δὲ αὕτη ἀνάγκη ἐπεκτείνεται σὺν τῷ χρόνῳ
 εἰς τὰς ψυχὰς ὄλων ἐκείνων, πεπαιδευμένων καὶ μὴ, τῶν ὁποίων τὸν θρησκευτικὸν
 κόσμον εἶχον ἀνατρέφει αἱ πνιχτοὶ δυνάμεις τοῦ περιβάλλοντος: καὶ σήμερον ἀκούομεν
 ἐν διαρκῆς De profundis, εἴμεθα θεαταὶ τοῦ μεγαλειώδους ὅσον καὶ τραγικοῦ ἀγῶνος,
 πρὸς ἀνίκησιν τοῦ κόσμου ἐκείνου ἢ πολὺ μᾶλλον πρὸς ἀνίδρυσιν νέου κόσμου,
 ἔστι καὶ μόνον ἐντὸς τοῦ στήθους ὑπάρχοντος. Ὅπως τὰ πνεύματα εἰς τὸν Φλόουστ,
 τοιοῦτοτρόπως καὶ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ νεωτέρου ἀνθρώπου, ὅστις φέρει ἀναντιρρήτως
 ἐν ἑαυτῷ μέρος τῆς φασουτείου ψυχῆς, ἀκούεται διαρκῶς ὁ ψίθυρος οὐρανίων δυνά-
 μων, αἱ ὁποῖαι παρορμῶσι πρὸς τὴν ἀναδημιουργίαν ἐκείνην:

Τὸν κατέστρεψες

Τὸν ὠραιὸν κόσμον

Μὲ δυνατὴ γροθιά.

Κρημνίζεται, καταρρέει,

Ἐνας ἡμίθεος τὸν συνέτριψε.

Φέρομεν τὰ συντρίμματα εἰς τὸ μηδὲν

Καὶ θρηνοῦμεν τὸ ἀπολεσθὲν κάλλος.

Ἰσχυρὸν υἱὲ τῆς γῆς,

Κτίσε τον λαμπρότερον πάλιν,

Ἐπανίδρυσέ τον ἐντὸς τοῦ στήθους σου.

Μία νοσταλγία κατέλαβε ὑπὸ τοὺς τόνους τούτους τὸν ἄνθρωπον, βαρύθυμος νο-
 σταλγία πρὸς τὸ Ἐπέκεινα, πρὸς τὴν ἀπολεσθεῖσαν ψυχὴν, πρὸς τὰς κινδυνευούσας
 ἀνωτέρας ἀξίας, παραπλησία πρὸς ἐκείνην τὴν ὁποῖαν αἰσθανόμεθα ἐνίοτε, ὅταν κα-
 ταπονῆ ἡμᾶς ἡ ζωὴ, πρὸς τὸν ὠραιὸν κόσμον τῶν παραμυθιῶν, τὸν ὅποιον ἀκού-
 ραστος ἐξωγράφει πρὸ τῶν ἁθῶν ὀφθαλμῶν μας ἡ καλωσύνη τῆς γηραιᾶς μάμμης.

Τὴν νοσταλγίαν ταύτην τῆς συγχρόνου γενεᾶς προεῖδεν ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Βάγνερ
 ἢ μᾶλλον ἔζησεν αὐτὴν ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ τραγικότητι καὶ κατ' ὅλα αὐτῆς τὰ στάδια.
 Ἄλλ' ἀκριβῶς διότι ἠσθάνθη αὐτήν, διότι ἔζησεν αὐτὴν θαθέως, εὔρε καὶ τὴν λύσιν
 τοῦ προβλήματος, ἀνεκάλυψε τὴν ὁδὸν πρὸς ἱκανοποίησιν αὐτῆς. Διότι ἕκαστος εὐρί-
 σκει ὅ,τι διὰ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ζητεῖ, ἀρκεῖ ἡ ζήτησις αὐτοῦ νὰ εἶναι εἰλικρινῆς καὶ
 ἀδολογὸς ὁ πῶθος. Καὶ ὡς οἱ προφήται ἐκινούντο ὑπὸ ἐσωτερικῆς τινος ἀνάγκης νὰ
 ἐξαγγέλλωσιν εἰς τοὺς κοινούς θνητοὺς τὰς ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῶν ἀποκαλύψεις τοῦ Αἰωνίου
 τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ μέγας μουσουργὸς σπεύδει νὰ κηρύξῃ τὴν ἐν ἑαυτῷ ἀποκάλυψιν,
 ἣτις χαρίζει εἰς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν μακαριότητα, καὶ εἰς τοὺς
 ἄλλους. Τὴν ἀποκάλυψιν ὅμως ταύτην ἐξήγγειλεν κατὰ τὴν ἴδιον αὐτοῦ τρόπον, εἰς
 τὴν γλῶσσαν τὴν ἰδικὴν του ἐδημιούργησε μεγαλειώδεις μουσικὸν δῶμα. Ἄλλ' ἡ
 μορφή, τὴν ὁποῖαν προσέδωκεν εἰς αὐτό, δεικνύει ὅτι δὲν ἐτρίβει ἀπλῶς νὰ κηρύξῃ
 τὴν νέαν ἀλήθειαν, ἀλλὰ καὶ νὰ γεννήσῃ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν τὰ αὐτὰ συνα-
 ισθήματα, τὰ ὅποια ἐν τῇ μακρᾷ ζητῆται καὶ τῇ τελικῇ εὐρέσει τῆς ἀπολυτρώσεως
 ἀποκαλύψεως ἐδοκίμασεν ὁ ἴδιος. Τὸ μουσικὸν του τοῦτο δῶμα ἔπρεπε νὰ ἐπιδρᾷ ὡς
 θεῖα τις καὶ κατανοητικὴ λειτουργία, νὰ ἐξάρῃ καὶ νὰ πλημμυροῖ τὰς ψυχὰς τοῦ
 πῶθου καὶ τῆς δεδαιύτητος τοῦ ὑπερκόσμου καὶ πνευματικοῦ ὅπως τὰ ἀρχαῖα μυστήρια.
 Ἡ λειτουργία αὕτη, τὸ νέον τοῦτο μυστήριον εἶναι: ὁ «Πάρσιφαλ».

* *

Πρὶν ἢ προδῶμεν εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ ἀθανάτου τούτου ἔργου καὶ τὴν ἔρευναν
 τῶν θρησκευτικῶν ἰδεῶν, τὰς ὁποίας ὁ συνθέτης αὐτοῦ θέλει νὰ κηρύξῃ δι' αὐτοῦ, εἶναι
 ἀνάγκη πρὸς θαυτέραν καὶ πληρετέραν αὐτοῦ κατανόησιν τὸ μὲν νὰ πραγματευθῶ-
 μεν τὴν ἐννοιαν καὶ τὴν φύσιν τῆς ἀπολυτρώσεως, ἣτις ἀποτελεῖ τὸν πῶθον καὶ τὸ
 πρόβλημα τοῦ Βάγνερ, τὸ δὲ νὰ ἀναλύσωμεν τὴν ψυχὴν τοῦ μέγαλου μουσουργοῦ,
 συναξετάζοντες καὶ τὰς ἐπ' αὐτὸν ἐπιδράσεις, τὸ δὲ τέλος νὰ περιγράψωμεν τὸν μῦθον,
 ὅστις ἐχρησίμευσεν ὡς βᾶσις τοῦ δράματος.

Καὶ ἐν πρώτοις ἄς ἴδωμεν τί εἶναι ἀπολύτρωσις. Ὅτι ὁ κόσμος παρέχει εἰς τὸν
 ἄνθρωπον θλίψεις, ὅτι τὰ ψυχία τῆς χαρᾶς εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡναγκασμένοι

νά πληρώση διὰ πολλῶν δακρύων, εἶναι θεδαίως ἐκ τῆς πείρας γνωστόν. Ἐντεῦθεν γεννᾶται ὁ πόθος ὅπως ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ δεινῶν, ὅπως ὑπερνικήσωμεν αὐτά· ὁ πόθος οὗτος εἶναι πόθος πρὸς ἀπολύτρωσιν. Ὡσαύτως ἡ ἀδυναμία ἡμῶν ὅπως λύσωμεν τὰ μεγάλα προβλήματα τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς, τὰ ὅποια κατατρύχουσιν ἡμᾶς, ἡ συναίσθησις ὅτι ἡ γνῶσις ἡμῶν εἶναι ἐλλιπὴς καὶ ἀπὸ μέρους γεννᾷ ἐντὸς ἡμῶν τὸν αὐτὸν πόθον· πόθον δὲ ἰσχυρὸς εἶναι οὗτος δεικνύει· εἰς ἡμᾶς ὁ Goethe ἐν τῷ Φάουστ, ὅστις πειράται τέλος νᾶ ἀπολυτρωθῆ διὰ τοῦ θανάτου. Ὁ πόθος οὗτος πρὸς ἀπολύτρωσιν προσλαμβάνει ἰδιαιτέραν δύναμιν ἐν τῇ ἠθικῇ καὶ θρησκευτικῇ σφαίρᾳ. Ὅταν ὁ θεὸς ἀνυψωθῆ εἰς κεφάλαιον καὶ σύμβολον παντός ἀγαθοῦ καὶ τελείου, ἡ ἀπόστασις τοῦ ἀνθρώπου ἀπ' αὐτοῦ πολλαπλασιάζεται, ὁ δὲ κόσμος, τοῦ ὁποῖου μέρος ἀποτελεῖ καὶ ὁ ἄνθρωπος, διαγιγνώσκεται σαφέστερον ὡς τὸ ἐμπόδιον τὸ ἰσχύμενον μέσον μεταξὺ θεοῦ καὶ ἀνθρώπου. Διὰ τοῦτο θεωρεῖται ἀπατηλὸν φαινόμενον ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ὄντως ὄν, ἀποτέλεσμα πλάνης, παροδικόν τι ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ αἰώνιον εἶναι, τὸ ὅποῖον ἐνυπάρχει ἐν τῷ θεῷ, ἡ ἁμαρτία αὐτή. Ἐντεῦθεν γεννᾶται πάλιν ἰσχυρότερος ὁ πόθος πρὸς ἀπολύτρωσιν, οὐχὶ ὅμως μόνον ἀπὸ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ δυστυχίας, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἀπὸ τοῦ κόσμου ὡς τῆς ἀρχῆς τοῦ παροδικοῦ καὶ τῆς ἁμαρτίας. Πρὸ πάντων δὲ ἐξηγενησθή καὶ ἐνισχύθη ὁ πόθος οὗτος ἐν τῷ χριστιανισμῷ, διὰ τοῦ ὁποῖου ὄχι μόνον ἡ ἔννοια τοῦ θεοῦ ἀποβαίνει ὅλως ἠθικὴ, ἀλλὰ ὡς σκοπὸς τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ ἀνθρώπου τίθεται ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἠθικῆς προσωπικότητος.

«Τι ὠφελήσει ἄνθρωπον εἰάν κερδήσῃ τὸν κόσμον καὶ ζημιωθῆ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ;»

Ἀδυνατῶν νᾶ προσεγγίση εἰς τὸν οὕτω νοούμενον θεόν, συναϊτανόμενος τὴν ἀδυναμίαν αὐτοῦ ὅπως τηρήσῃ τὰς ἠθικὰς ἀρχάς, τὰς ὁποίας περιβάλλει διὰ τοῦ κύρους τοῦ μεταφυσικοῦ, διαγιγνώσκων τὴν ἀπόστασιν ἢ ὁποῖα χωρίζει αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἰδανικῶν, τὰ ὅποια ἐξ ἀντιθέσεως ἀκριβῶς πρὸς τὸν κόσμον ὠνειρεύθη, προστρέχει εἰς τὸν θεόν ὡς τὴν μόνην σωτηρίαν, ἐξαρτᾷ ἑαυτὸν ἐκ τοῦ ἀνωτέρου κόσμου καὶ εὐρίσκει ἐν τῇ πίστει ταύτῃ εἰς τὸ ἀνώτερον καὶ ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι τὰ πάντα θὰ ἀναγεννηθῶσι διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ, τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ γαλήνην καὶ δύναμιν πρὸς τὴν ζωὴν. Ἡ θρησκευτικὴ αὕτη κατάστασις τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποῖα γίνεται αἰσθητὴ ὡς ὑπερνικήσις πῶν πικρῶν ἀντιφάσεων ἡμῶν πρὸς ἑαυτοὺς, πρὸς τὸν κόσμον καὶ πρὸς τὸν θεόν, καλεῖται ἀπολύτρωσις. Ἀποτελεῖ δὲ αὕτη τὴν θαυτέραν φύσιν καὶ τὸν σκοπὸν πλῆθους ἀνωτέρας τοῦλάχιστον, θρησκείας. Διὰ τοῦτο οὐ μόνον ὁ Χριστός, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι αἱ μεγάλαί θρησκευτικαὶ προσωπικότητες ἐμφανίζονται ὡς διδάσκαλοι ἢ ὡς κήρυκες τῆς ἀπολυτρώσεως ἢ ὡς φορεῖς αὐτῆς, μετὰ τῆς βαθείας πεποιθήσεως ὅτι κέκτηνται αὐτήν.

Ἄλλ' ἐν ᾧ πρῶτην καὶ σκοπὸς εἶναι κινεῖ εἰς τὰς διαφόρους θρησκείας, διαφέρουσιν αὐταὶ κατὰ δύο τινας· πρῶτον ὡς πρὸς τὸ κακόν, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου θέλουσι νᾶ ἀπλλάξωσι, καὶ δεύτερον ὡς πρὸς τὰ μέτα, τὰ ὅποια ἐφαρμόζουσι πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἀπλλαγῆς ταύτης. Ὁ δουδδισμὸς λ. χ. στηριζόμενος ἐπὶ τῆς ἀπικιστοδοξίας, ἦτις ἐμφανίζει τὸν κόσμον ὡς τι ἀπολύτως κακόν, κηρύττει τὴν ἀπὸ τοῦ βίου ἀπαλλαγὴν.

Ἡ γέννησις εἶναι κακόν,

Τὸ γῆρας εἶναι κακόν,

Ὁ θάνατος εἶναι κακόν,

Ὁ χωρισμὸς ἀπὸ τῶν φιλάτων εἶναι κακόν,

Ἡ μὴ ἐπίτευξις τοῦ ποθουμένου εἶναι κακόν,

λέγει ὁ Βουδδᾶς. Καὶ ἀπὸ τῶν κακῶν τούτων θέλει καὶ ἀπελευθέρωσῃ τοὺς ἀνθρώπους. Αἱ ἰδέαι ὅμως αὐτοῦ δὲν ἐνέχουσιν ἠθικὸν χαρακτήρα. Τὴν μεταξὺ δουδδισμοῦ καὶ δύνασθαι ἀντίφασιν, τὴν ἀντίθεσιν τῶν αἰσθησεῶν πρὸς τὸ καλύτερον ἡμῶν Ἐγὼ, τὴν ἀπὸ τοῦ ἠθικοῦ ἰδανικοῦ ἀπόστασιν τοῦ ἀνθρώπου, οὐδὲως λαμβάνει πρὸ ὀφθαλμῶν. Τὸ κακόν, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου θέλει καὶ ἀπολυτρώσῃ ἡμᾶς, εἶναι τὸ φυσικόν. Τὰ δὲ μέτα; Ἄφ' οὗ ἡ ζωὴ καὶ ὁ κόσμος ἐν γένει εἰνὶ τι κακόν, αἰτία τῶν ἐν αὐτοῖς δεινῶν εἶναι ἢ πρὸς τὴν ζωὴν δίψα. Κατὰ συνέπειαν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τοῦ κακοῦ σημαίνει ἄρσιν τῆς ἐπιθυμίας πρὸς τὴν ζωὴν, νέκρωσιν τῶν αἰσθησεῶν, ἄσκησιν καὶ ἀποξένωσιν ἀπὸ παντός ἐγκοσμίου. Τοιοῦτοτρόπως μόνον κατορθώνει ὁ ἄνθρωπος τὸ Νιρβάνα, τὴν ἀπόλυτον ἡσυχίαν, ἡσυχίαν θαυτέραν καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου.

Εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν κόσμον, ἰδίᾳ τὸν δημόσιον βίον, εὐρίσκειται καὶ ἡ θρησκευτικότης τοῦ Πλάτωνος καὶ τῆς σχολῆς αὐτοῦ. Καὶ ἐνταῦθα βάσις ὑπόκειται ἡ ἀπαισιοδοξία, ἡ πεποιθήσις ὅτι ὁ κόσμος τῶν αἰσθησεῶν καὶ τῆς πείρας εἶναι ψευδής, ἀτελής, ἀπατηλὸς καὶ παροδικός. Διὰ τοῦτο ζητεῖ τὴν ἀπολύτρωσιν ἐν τῷ κόσμῳ τῶν ἰδεῶν, ἐν τῷ ὁποίῳ μόνος ὁ σοφὸς δύναται νᾶ ζῆ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης. Ὁ κόσμος οὗτος τῶν ἰδεῶν εἶναι τὸ ὄντως ὄν, ἡ μόνη ἀληθὴς πραγματικότης, ἐν ᾧ ὁ ὕλικός κόσμος εἶναι ἄπλως ἀπεικόνισμα ἐκείνου, συνδυασμὸς φωτός καὶ σκότους, κατάπτωσις τῆς ἰδέας εἰς τὴν κατ' ἀρχὴν ἀτελῆ καὶ ἀντίθετον ὕλην. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ἢ μᾶλλον τὸ εὐγενέστερον μέρος τῆς ψυχῆς του κατέχεται ἐκ τοῦ κόσμου ἐκείνου τῶν ἰδεῶν, ἢ θέα τοῦ ἀτελοῦς καὶ ἀπατηλοῦ ἀπεικονίσματος συνεπιφέρει τὴν ἀνάμνησιν τῆς οὐρανίας πατρίδος, ἐκ ταύτης δὲ γεννᾶται ἡ νοσταλγία πρὸς αὐτήν, ὁ ἱερὸς πόθος πρὸς ἀπελευθέρωσιν, τὴν ὁποῖαν κατορθοῖ ὁ σοφὸς διὰ τῆς διαρκούς προσηλώσεως ἐπὶ τὸν ἀνώτερον ἐκεῖνον καὶ ἰδανικὸν κόσμον.

Τὴν ἀπολύτρωσιν διδάσκει, ὡς εἶναι φυσικόν, καὶ ὁ χριστιανισμὸς· ἀλλ' ἐν ᾧ ἐν τῷ δουδδισμῷ καὶ παρὰ Πλάτωνι τὸ ἠθικὸν στοιχεῖον δὲν ἐξαίρεται ἀρκετά, στηρίζεται ἐν τῷ χριστιανισμῷ ἢ ἀπολύτρωσις κατ' ἐξοχὴν ἐπὶ τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως. Ἡ ἁμαρτία ὡς ἐνοχὴ πιέζει καὶ τὸν κατ' ἕκαστον καὶ τὴν σύνολον ἀνθρωπότητα καὶ φέρει εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν θεόν. Ἔργον τῆς ἀπολυτρώσεως ἐνταῦθα εἶναι ἄφ' ἑνὸς μὲν ἡ γνῶσις τῆς ἁμαρτωλότητος, τὸ δὲ ἡ μετ' αὐτῆς ἀρρήκτως συνδεδεμένη γνῶσις τῆς θείας χάριτος καὶ συγγνώμης. Ἡ συγγνώμη αὕτη εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως, ἡ ὁποῖα ὀδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς ἐσωτερικὴν ἐλευθερίαν καὶ καθιστᾷ αὐτὸν ἀληθῆ προσωπικότητα. Ἡ ἐξέλιξις αὕτη τελεῖται διὰ τῶν δουλῶν τοῦ θεοῦ, ὅστις καὶ ἐνανθρωπίζει, ὅπως διαλλάξῃ τὸν ἄνθρωπον μετὰ τοῦ θεοῦ, ἐπιφέρῃ τὴν ἀπολύτρωσιν καὶ ἀναγάγῃ σύμπασαν τὴν κτίσιν μέχρι τοῦ θεοῦ. Τοιοῦτοτρόπως καὶ τὸ φυσικόν κακόν λαμβάνει ἄλλην ἔννοιαν, κηρύττεται ἀναγκαῖον διὰ τὴν ὑπαρξιν καὶ ἐξέλιξιν τοῦ παροδικοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ἐξαρσιν καὶ τελειοποίησιν τῆς κτίσεως. Δεικνύει εἰς ἡμᾶς τὸ ἀτελὲς καὶ τὸ παροδικόν τοῦ κόσμου τούτου παρὰ πᾶσας αὐτοῦ τὰς καλλονὰς καὶ τὴν δύναμιν, αἶρει ἡμᾶς διὰ τοῦτο ὑπεράνω τῆς φύσεως καὶ διανοίγει ἡμῖν τὴν θαυτέραν ἔννοιαν τῆς ὑπάρξεως κατὰ τοὺς στίχους τοῦ ποιητοῦ :

Ὅστις δὲν ἔφαγε τὸ ψωμί του μὲ δάκρυα,

Ὅστις δὲν ἐπέρασεν ἄγρυπνος τὰς πλήρεις ὀδύνης νύκτας,

Αὐτὸς δὲν σᾶς γνωρίζει, οὐράναι δυνάμεις.

Ἡ ἀπολύτρωση λοιπὸν φέρει ἐν τῷ χριστιανισμῷ τὸ μὲν ἠθικόν, τὸ δὲ ἀντικειμενικὸν χαρακτήρα· ὑπὸ τὸ δεύτερον δὲ τοῦτο νοοῦμεν ὅτι ἡ μεταξὺ θεοῦ ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀνθρώπου καὶ κόσμου ἀντίθεσις ἀφ' ἑτέρου αἴρεται διὰ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ τοῦ θεοῦ, διὰ τῆς ἐξ ἀγάπης θυσίας αὐτοῦ χάριν τῶν ἀνθρώπων, διὰ τῆς ὁποίας τὰ πάντα διαλλάσσονται τῷ θεῷ. Μετὰ τοῦ ἀντικειμενικοῦ ὅμως τούτου στοιχείου συνδέεται ἀναποσπαστως τὸ ὑποκειμενικόν· διότι κατὰ τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν ἀναγκαῖος ὅρος πρὸς ἐνέργειαν τῆς διὰ τοῦ Χριστοῦ τελεσθείσης σωτηρίας εἶναι ἡ πίστις, ἡ ἐπὶ εἰλικρινοῦς μετανοίας στηριζομένη μεταβολὴ τοῦ βίου καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν ἀπορρέοντα ἔργα τῆς ἀνιδιοτελοῦς ἀγάπης. Κατὰ ταῦτα ἡ ἀπολύτρωση ἐν τῷ χριστιανισμῷ διαφέρει ὄχι μόνον τῆς ἐν τῷ Βουδδισμῷ, ὅστις ἐπιβάλλει τὴν ἀσκησιν καὶ τὴν νέκρωσιν τῶν αἰσθησεων, καὶ τῆς ἐν τῷ πλατωνισμῷ, ὅστις ὡς μέτρον διδάσκει τὴν θεωρίαν, τὴν ἐν ἐκστάσει μετὰθεσιν εἰς τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν ταῖς μυστηριακαῖς θρησκείαις διδασκομένης καὶ τελουμένης. Διότι αἱ θρησκείαι αὐταὶ τῶν χρόνων τῆς θεοκρασίας καὶ τῆς ἀναμειξείως τῶν θρησκείων τὸ μὲν ἐπηγγέλλοντο τὴν ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ κακοῦ καὶ τῆς εἰμαρμένης ἀπελευθέρωσιν, τὸ δὲ μετεχειρίζοντο πρὸς τοῦτο ἐξωτερικά, μαγικά τρόπον τινὰ μέσα, ἐναργούντα κατ' ἀνάγκην καὶ ἐκδιάζοντα τὴν θεότητα.

Ὁ πόθος πρὸς ἀπολύτρωσιν δὲν εἶναι μόνον τῶν θρησκείων ἡ θαυμάσια αἰτία καὶ ὁ διέπων νόμος, ἀλλὰ καὶ πασῶν ἐκείνων τῶν δημιουργιῶν τοῦ πνεύματος, τὰς ὁποίας χαρακτηρίζομεν ὡς κατ' ἐξοχὴν εὐγενεῖς καὶ πνευματικὰς. Τοῦτο παρετήρησεν πρῶτος ὁ θαυνοῦστατος Goethe, ἀπέδειξεν δὲ ἡ νεωτέρα ψυχολογικὴ ἔρευνα, πρὸ πάντων διὰ τοῦ Dilthey. Ἄς ἐξηγηθῶμεν σαφέστερον. Ὁ πόθος πρὸς ἀπολύτρωσιν, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ, ὡς εἶπομεν, τὴν θάσιν πάσης θρησκείας, κινεῖ τὸν φιλόσοφον ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὴν σύνθεσιν τῆς κοσμολογικῆς αὐτοῦ θεωρίας ἢ τὸν καλλιτέχνην εἰς τὸ αἰσθητικὸν αὐτοῦ δημιούργημα. Βεβαίως τὰ ἔργα ἀμφοτέρων δὲν εἶναι θρησκεία, ἀλλὰ ἐφ' ὅσον ἀντιπροσωπεύουσι δὲ αὐτοὺς τὰς ὑψίστας ἀξίας, ἐφ' ὅσον φθάνουσι οὗτοι δι' αὐτῶν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἁρμονίαν, τὴν ἄρσιν τῶν ἀντιφάσεων καὶ τὴν ἱκανοποίησιν, ἣτις παρέχει εἰς αὐτοὺς δύναμιν πρὸς τὴν ζωὴν καὶ οὐρανίαν διάθεσιν, τὰ δημιουργήματα αὐτῶν δὲν στεροῦνται δι' αὐτοὺς θρησκευτικῆς σημασίας. Ἡ φιλοσοφία τοῦ Σπινόζα καὶ ἡ μεταφυσικὴ τοῦ Ἐγγέλου ἐλευθεροῦσι αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ στενοῦ ὀρίζοντος τοῦ περὶ ἡμᾶς κόσμου καὶ πληροῦσι τὸν θαθὺν αὐτῶν πόθον πρὸς τὴν πλήρη γνῶσιν, ὅστις οὐδέποτε εἶναι δυνατὸν νὰ πληρωθῇ διὰ μόνων τῶν πενιχρῶν δεδομένων τῆς ἐμπειρίας. Ὁ πρὸς τελειότητα καὶ ἁρμονίαν ἰσχυρῶς ρέπων Goethe συλλαμβάνει τὸν Φάουστ, τὸν τύπον τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ἀπολυτροῦται μοχθῶν καὶ πειρώμενος, ἀποβάλλων τὸν παλαιὸν ἀνθρώπον διαρκῶς καὶ διαρκῶς ἀνιστάμενος. Ὁ δὲ Nietzsche, ὁ τραγικὸς θρησκευτὴς τῆς ἀπολυτρώσεως, ὑψοῦται μέχρι τῆς συλλήψεως τοῦ ὑπερανθρώπου ἐκ τῆς ἀτελείας τῶν ἀνθρωπίνων καὶ ἐκ τῆς δδύνης, τὴν ὁποίαν προὔξενεἰ εἰς αὐτὸν ἢ ἀπὸ τοῦ ἰδανικοῦ ἀπόστασις τῆς ζωῆς. Ἐκ τοῦ ἰσχυροῦ τούτου πόθου ἐγεννήθη καὶ ὁ «Πάρσιφαλ» τοῦ Βάγνερ· μόνον ὅτι ὁ ποιητὴς ποιεῖται χρῆσιν ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ πολλὴν τοῦ θρησκευτικοῦ συμβόλου. Διότι κατὰ τὴν θαθεῖαν αὐτοῦ πεποίθησιν, ἣτις ἐπικυροῖ ὅσα πρὸ μικροῦ εἶπομεν περὶ τῆς μεταξὺ θρησκείας καὶ τέχνης σχέσεως, «ἡ ὑψίστη τέχνη δὲν ἔχει δύναμιν ὅπως προδῇ εἰς τὰς ἀποκαλύψεις αὐτῆς, ἐὰν ὡς θάσιν αὐτῆς δὲν θέσῃ τὸ θρησκευτικὸν σύμβολον τελειοτάτης ἠθικῆς ἐν τῷ κόσμῳ τάξεως». Πρὶν ἢ ὅμως προχωρήσωμεν εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, δεόν νὰ εἰσδύσωμεν, ἐφ' ὅσον τοῦτο εἶνε δυνατὸν, εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ μεγάλου μουσουργοῦ καὶ νὰ σκιαγραφήσωμεν τὴν ὑπὸ τοῦ πόθου πρὸς ἀπολύτρωσιν ταραττομένην ψυχὴν τοῦ.

(Ἀκολουθεῖ)

ΟΜΗΡΟΣ ΚΑΙ ΑΘΗΝΑΙ

Ἐπτά πόλεις διεφιλονίκουν πρὸς ἀλλήλας τὴν τιμὴν ὅτι ἐγέννησαν τὸν Ὀμηρον. Τελευταίαν ἐξ αὐτῶν ἀναφέρει τὸ περίφημον ἐπιγράμμα τὰς Ἀθήνας. Ὁ Ἀρίσταρχος, ὁ μέγας κριτικὸς τῶν ὀμηρικῶν ἐπῶν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἐθεώρει τὸν Ὀμηρον Ἀθηναῖον, διότι ἐπίστευεν ὅτι ἀνεκάλυψεν ἴχνη τῆς ἄττικῆς διαλέκτου εἰς τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσειαν. Ἀλλὰ ἡ πόλις, ἣτις περιττότερον ὄλων τῶν ἄλλων ἐπέμενον εἰς τὴν ἀξίωσίν τῆς νὰ εἶναι πατρὶς τοῦ Ὀμήρου, ἦτο ἡ Σμύρνη. Μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν Ἀθηναίων ἐπεχείρησαν ἤδη ἀρχαῖοι ἐρευνηταὶ νὰ μεσιτεύσωσιν, ἰσχυρίζομενοι ὅτι ἡ Σμύρνη ἦτο ἀποικία τῶν Ἀθηναίων καὶ ὅτι ὁ Ἀθηναῖος Πεισίστρατος συνέλεξε τὰ ὀμηρικὰ ἔπη. Ὑπὸ ἀνδριάντα τινὰ τοῦ τυράννου λέγεται ὅτι ὑπῆρχεν ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή:

Τρεῖς με τυραννήσαντα τσαυτάκις ἐξεκύλισε
 δῆμος Ἐρεχθίδος καὶ τρεῖς ἐπηγάγετο,
 τὸν μέγαν ἐν βουλαῖς Πεισίστρατον, ὃς τὸν Ὀμηρον
 ἤθροισα σποράδην τὸ πρῖν ἀειδόμενον.
 ἡμέτερος καὶ ἐκεῖνος ὁ χρύσεος ἦν πολυήτης
 εἶπερ Ἀθηναῖοι Σμύρναν ἐπαφίσαμεν. 1

Πολυάριθμοι παλαιὰ μαρτυρία ἐπιβεβαιοῦσιν ὅτι ἡ γνώμη αὕτη ἦτο πολὺ διαδεδομένη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὅτι δηλαδὴ ὁ Πεισίστρατος συνέλεξε τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου. Παρὰ ταῦτα ὑφίσταται ἡ ἄλλη ἐκείνη παράδοσις, κατὰ τὴν ὁποίαν ὑπῆρχεν ἐν Ἀθήναις νόμος, ἀπὸ τοῦ Σόλωνος ἢ ἀπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Πεισίστρατου Ἰππίου, ὀρίζων ἵνα αἱ ραψῳδαὶ τῆς Ἰλιάδος ἀπαγγέλλωνται κατὰ τὴν ὀρθὴν αὐτῶν σειράν. Ἀμφότεραι αὗται αἱ εἰδήσεις ὀδηγοῦσιν εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα, τὰ ὁποῖον εἶναι ὅτι ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσεια ἔλαβον ἐν Ἀθήναις τὴν μορφήν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν γνωρίζει καὶ θαυμάζει αὐτὰς ὁ κόσμος.

Ἡ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἔρευνα τοῦ Ὀμήρου ὠρμήθη ἐκ τῆς παραδόσεως ταύτης. Ὁ Φρειδερίκος Αὔγουστος Wolf ἐκήρυξεν κατὰ τὸ 1788 εἰς τὰ περίφημα αὐτοῦ προλεγόμενα ὅτι πρῶτος ὁ Πεισίστρατος ἐφρόνιζε νὰ καταγραφῶσι τὰ ὀμηρικὰ ἔπη, τὰ ὁποῖα ἦσαν δημόδης ποιήσεις τοιοῦτοτρόπως τὸ πρόσωπον τοῦ Ὀμήρου ἐξηφανίσθη. Τὰ ἴχνη τοῦ Wolf ἀκολουθοῦντες ἠρευνήσαν οἱ φιλόλογοι ἀκριβῶς καὶ μετὰ προσοχῆς τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσειαν καὶ ἀνεκάλυψαν ἀντιφάσεις καὶ ἀνομοιότη-

1. Τρεῖς φορές με ἔφερε παντοδύναμον εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τρεῖς φορές με κατεκρήμνισεν ἀπ' αὐτὴν ὁ λαὸς τῶν Ἀθηναίων, ἐμὲ τὸν μεγάλεπιβολον Πεισίστρατον, ὁ ὁποῖος συνέλεξε τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου, ψαλλόμενα πρότερον σοροπιστά. Καὶ ἐκεῖνος ὁ ὑπέρολαμπος ποιητὴς εἶναι ἰδικὸς μας συμπολίτης, ἐὰν εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ Σμύρνη εἶναι ἀποικία τῶν Ἀθηναίων.

τας εἰς τὸ ὕψος. τὸν πολιτισμὸν, τὸν ὁποῖον ἀντιπροσωπεύουσι τὰ δύο ταῦτα ἔπη, τὰς ιδέας καὶ τὴν γλῶσσαν. Ὡς ἀσφαλὲς συμπέρασμα δύναται νὰ θεωρηθῆ ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐποικήθησαν τὰ ποιήματα ταῦτα, ὅπως κατέχομεν αὐτὰ σήμερον, ὑπὸ ἐνὸς μόνου ποιητοῦ καὶ διὰ μιᾶς. Ἀλλὰ πρὸς ταῦτα διετηρήθη μετὰ πείσματος ἢ πεποίθησις ὅτι τόσον ἡ Ἰλιάς ὅσον καὶ ἡ Ὀδύσεια ἀποτελοῦσι καθ' ἑαυτὰς ἐξεταζόμεναι καλλιτεχνικὸν τι ἐνιαῖον ὅλον ἐκάστη. Νεωτὲ ἀπεδέχθησαν πάλιν καὶ πολλοὶ φιλόλογοι τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦτον καὶ πιστεύουσι, παρὰ τὰς πολλὰς περὶ τοῦ ἐναντίου ἀποδείξεις περιφανεστάτων φιλολόγων, ὅτι ὁ Ὀμηρὸς εἶναι ὁ μόνος ποιητὴς τῶν μεγάλων ἐκείνων ἐπῶν διὰ τὴν ἄλλην ἐκείνην παράδοσιν, κατὰ τὴν ὁποῖαν ὁ Πεισίστρατος συνέλεξε τὰ ποιήματα ταῦτα, οὐδόλως ἐνδιαφέρονται.

Ἄν καὶ ἡ γνώμη αὕτη δὲν δύναται νὰ στηριχθῆ ἐπιστημονικῶς, ὑπάρχουσι ὅμως ἐν αὐτῇ καὶ στοιχεῖα ἀληθείας. Διότι διὰ τῆς ἀπλῆς συλλογῆς μερικῶν ποιημάτων δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀποτελεσθῶσι καλλιτεχνήματα τόσον τέλεια καὶ τόσον καλὰ διατεταγμένα ὅπως εἶναι ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσεια. Τὴν ὀρθὴν ὁδὸν κατέδειξεν ἤδη τὸ 1855, πραγματευόμενος τὴν Ὀδύσειαν, ὁ Kirchhoff, ἀπεδείξεας ὅτι τὸ προκείμενον εἰς ἡμᾶς ἐνιαῖον ποίημα ἀπετελέσθη ἐκ περιττοτέρων ἀρχαιοτέρων ποιημάτων συναρμοσθηθέντων ὑπὸ τελευταίου τινὸς ἐπεξεργαστοῦ· οὗτος ἔκαμε χρῆσιν καὶ ἰδικῶν τοῦ ποιήματος, τὰ ὁποῖα χάριν τοῦ σκοποῦ του παρενέβαλεν ὅπου ἦτο ἀνάγκη. Τὸν Kirchhoff ἀκολουθῶν κατέδειξα καὶ ἐγὼ τὸ αὐτὸ διὰ τὴν Ἰλιάδα ἐν τῷ ἔργῳ μου «Ἡ ποίησις καὶ ὁ μῦθος τοῦ Ὀμήρου», τοῦ ὁποῖου ὁ μὲν πρῶτος τόμος ἐξεδόθη ἐν Λειψία τῷ 1914, ὁ δὲ δεύτερος ἐκτυπώνεται τώρα. Πολλὰ ἔπη ὑπῆρχον ἀναφερόμενα εἰς τὸν τρωϊκὸν πόλεμον, πρὸ πάντων ἡ ὑπέροχος **Μῆνις Ἀχιλλέως**, ποιηθέντα ὑπὸ διαφόρων ποιητῶν εἰς διαφόρους τόπους καὶ κατὰ διαφόρους ἐποχάς. Τὰ ἔπη ταῦτα συνήνωσε τέλος τελευταῖος τις ποιητὴς καὶ ἀπέτελεσε τὸ μέγα καὶ ἐνιαῖον καλλιτεχνήμα, τὴν Ἰλιάδα· ὁ ποιητὴς οὗτος ἐκέκτητο φυσικὰ μεγάλῃν συνθετικὴν τέχνην, προσέθη δὲ τὸ μὲν ἀφαιρῶν, τὸ δὲ μεταβάλλων, τὸ δὲ καὶ προσθέτων. Ἡ Ἰλιάς, καθὼς καὶ ἡ Ὀδύσεια, εἶναι πραγματικῶς ἐνιαῖον ἔργον, ὑπὸ ἐνὸς μόνου ποιητῆν δὲν ἐδημιουργήθη ὅμως ἐλευθέρως ὡς ἡ Ἀντιγόνη τοῦ Σοφοκλέους, ἢ ἡ Θεῖα Κομψῶδια τοῦ Δάντου ἢ ὁ Φάουστ τοῦ Γκαίτε, ἀλλὰ ἐποικήθη ἐκ πολλῶν ἀρχαιοτέρων ποιημάτων, τὰ ὁποῖα συνελθόντα εἰς ἐνιαῖον ὅλον κατὰ ἐνιαῖον καὶ σταθερὸν σχέδιον ὑπὸ αὐτοτελοῦς καὶ ἰσχυρᾶς βουλήσεως. Ἡ σύνθεσις αὕτη ἐπιφέρει τέλος τὴν συνδιαλλαγὴν καὶ τερματίζει τὴν μακρὰν ἔριν περὶ ἐνότητος ἢ πολλαπλότητος τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσεΐας.

Ἀλλὰ συγχρόνως ὁδηγεῖ καὶ εἰς τὴν ὀρθὴν θέσιν τοῦ ζητήματος περὶ τῆς πατρίδος τοῦ Ὀμήρου. Ὅτι ἐξῆς ποτε πραγματικῶς περιώνυμος ποιητὴς καλούμενος Ὀμηρὸς εἶναι δεδαιότατος. Ὁ Wilamowitz ἠρεύνησε τελευταῖον τὴν περὶ αὐτοῦ παράδοσιν καὶ ἔδειξεν ὅτι τὰ ἀποτελοῦντα αὐτὴν εἶναι μὲν ἀληθῶς ὅλα μυθεύματα, ἀλλ' ὅτι προὑποθέτουσιν ποιητικὴν προσωπικότητα πολὺ δημοφιλεῖ· πρὸς δὲ τούτοις ὅτι ὅλα ἀνεξαιρέτως ἀναφέρονται εἰς τὰς μικρασιατικὰς ἀκτὰς καὶ ὅτι τέλος ἐκ πάντων καταφαίνεται ἡ ἀξίωσις πρὸ πάντων τῆς Σμύρνης νὰ θεωρῆται πατρίς τοῦ Ὀμήρου. Ὁ Ὀμηρὸς οὗτος εἶναι, ὡς πιστεύω, ὁ ποιητὴς τοῦ ὠραιστάτου «ὁμηρικῶς» ἔπους, τῆς **Μῆνις Ἀχιλλέως**, ἢ ὁποῖα ἀποτελεῖ καὶ τὸν πυρῆνα τῆς ἡμετέρας Ἰλιάδος καὶ συντελεῖ πρὸ πάντων εἰς τὴν δύναμιν καὶ τὴν συγκινοῦσαν ὠραιότητα αὐτῆς. Ὁ ποιητὴς οὗτος θὰ ἤκμασε κατὰ τὸν ὄγδοον π. Χ. αἰῶνα. Ἡ Μῆνις αὐτοῦ ἀπηγγέλλετο συγχρότατα καὶ ὑπέστη διὰ τοῦτο μεταβολὰς καὶ πλατυσμοὺς, πλὴν δὲ τούτου ἐπηκολούθη-

σαν καὶ ἄλλαι προσθήκαι. Διέτρεχε συνεπῶς τὸν κίνδυνον νὰ ἐξατμισθῆ ἐντελῶς. Διὰ τοῦτο μέγας ποιητὴς συνέδεσε τέλος ὅλα ὅσα περὶ τὴν Μῆνιν ταύτην εἶχον ἐπιτεθεῖ ἢ καὶ ἐν αὐτῇ ἐντεθῆ εἰς νέαν ἐνότητα, εἰς τὴν σημερινὴν Ἰλιάδα. Μόνον ἐν τῇ μορφῇ ταύτῃ διεσώθησαν τὰ ὁμηρικὰ ἔπη τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν Τροίαν· οὐδαμοῦ δὲ ἀπαντῶμεν ἔχνη ἄλλης τινὸς Ἰλιάδος ἢ ἄλλης Ὀδυσσεΐας.

Γενῶνται τώρα τὸ ἐρώτημα: πότε καὶ ποῦ ἐπλάσθη ἡ νέα αὕτη μορφή, ἡ ἰδική μας Ἰλιάς. Πρέπει νὰ ἀπειτελέσθη περὶ τὸ τέλος τῆς μεγάλης περιόδου τῶν ἐπῶν. Ἀπὸ μακροῦ εἶναι καὶ γνωστὸν καὶ ἀνεγνωρισμένον, ὅτι εἰς τὴν Ἰλιάδα εὐρίσκονται χωρία τὰ ὁποῖα ἐξαγγέλλουσι τὴν δόξαν τῶν Ἀθηναίων. Ἄλλοτε ἐθεώρουσιν αὐτὰ «παρεμβολὰς» καὶ ὡς τοιαύτας ἐξωδέλιζον. Τοῦτο ὅμως εἶναι ἀδύνατον, διότι τὰ χωρία συνδέονται πρὸς ἀλληλα, πρὸ πάντων δὲ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀπαλείψωμεν τὸν Ἀθηναῖον Μεγιστῆρα ἀπὸ τὴν Ἐπιπόλησιν (Δ). Εἰς ταῦτα προστέον ὅτι ὁ Wackernagel (Glotta III 1914 καὶ Forschungen zur griechischen und lateinischen Grammatik τῶν Kretschmer καὶ Kroll, IV 1916) πιστεύει (ὡς ἄλλοτε ὁ Ἀρίσταρχος) ὅτι δύναται νὰ ἀποδείξῃ ἔχνη τύπων τῆς αἰτιατικῆς διαλέκτου. Ἐπίσης εἰς τὴν Ὀδύσειαν ὄχι μόνον τιμᾶται κατ' ἐξοχὴν ἡ θεὰ Ἀθηναῖα, ἀλλὰ καὶ ὑποδηλοῦται ὁ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ναὸς αὐτῆς. Οὐδεμίαν λοιπὸν ἀμφιβολίαν ἢ παράδοσιν ἔχει δίκαιον ὅταν θεδαιοῖ ὅτι Ἰλιάς καὶ Ὀδύσεια ἔλαβον ἐν Ἀθήναις τὴν τελευταίαν αὐτῶν μορφήν.

Ἀλλὰ καὶ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν χρόνον εὐρίσκεται ἐν δικαίῳ ἡ παράδοσις. Τὰ ἐν Ζ λεγόμενα περὶ καταθέσεως μεγάλης ἐσθήτος ἐπὶ τῶν γονάτων τοῦ ἐν τῷ ναφ τοῦ Ἰλίου ἀγάλματος τῆς Ἀθηναῖς ἐκ μέρους τῶν Τρωάδων γυναικῶν, δεικνύουσιν ὅτι ὁ ποιητὴς ἐγνώριζε κατ' ἀνάγκην ἀγάλματα φυσικοῦ μεγέθους. Ταῦτα ὅμως δὲν ὑπῆρχον πρὸ τοῦ 650. Κατὰ ταῦτα ἡ Ἰλιάς, ὡς ἡμεῖς κατέχομεν αὐτὴν, συνέστη τὸ πολὺ μὲν περὶ τὸ 600 π. Χ. Τοιοῦτοτρόπως φθάνομεν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Σόλωνος καὶ τοῦ Πεισιπύτου, εἰς τοὺς ὁποῖους ἀποδίδει ἢ παράδοσις τὴν συλλογὴν καὶ διάταξιν τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν. Τὸ ὅτι δὲ εἰς τὴν Ὀδύσειαν καλεῖται ὁ υἱὸς τοῦ Νέστορος καὶ φίλος τοῦ Τηλεμάχου Πεισίστρατος, εἶναι ἴσως ἐνδείξις τιμῆς διὰ τὸν τύραννον, ὅστις ἀνήγε τὸ γένος του εἰς τὸν Νέστορα.

Ἡ Σμύρνη, ἡ πατρίς τοῦ Ὀμήρου, καὶ αἱ Ἀθηναῖαι, ὁ τόπος εἰς τὸν ὁποῖον τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου διεμορφώθησαν εἰς Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσειαν· εἰς τὴν ἀνατολὴν τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ, τ. ἔ. τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, φαίνονται αἱ δύο αὗται πόλεις, περικλειέσταιται ἐστὶναι τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος.

Ο ΥΜΝΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Γιὰ νὰ νοιώσῃς τὸν ποιητὴ, πρέπει νὰ πᾶς στὸν τόπο του. Οἱ γραμμὲς, ποῦ χαράσσει μὲς στὴ ψυχὴ του τὸ κλίμα, ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ θάλασσα, τὰ βουνὰ καὶ τὰ δάση, ἡ φύτῃ μὲ μιὰ λέξη τοῦ τόπου; ποῦ γεννᾶται, δὲν σβύνουν ποτὲ πιά. στὸ βίον του, καὶ ὅ,τι θγαίνει ἀπὸ τὴ ψυχὴ του, ὅλο τὸ ἔργο του, φέρει κατ' ἀνάγκην τὰ χρώματα καὶ τοὺς τόνους καὶ τοὺς ρυθμοὺς τῆς πατρίδος του.

Αὐτὰ ὅλα μαζί κάνουν τὸ τοπικὸ στοιχεῖο τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητοῦ.

Μὰ αὐτὸ μόνο δὲν φτάνει, γιὰ νὰ νοιώσωμε τὸν ποιητὴ. Πρέπει νὰ ἀναλύσωμε καὶ μελετήσωμε καὶ κάποιον ἄλλο στοιχεῖο τῆς ψυχῆς του, ἄς τὸ ποῦμε τὸ ἠθικόν. ὁ πατέρας καὶ ἡ μητέρα, οἱ δασκάλοι καὶ συμμαθηταὶ του, αἱ εἰδικὲς σπουδὲς καὶ τὰ βιβλία ποῦ διαβάζει, οἱ πνευματικοὶ κύκλοι ἀργότερα, ποῦ ἀνάμεσά τους ζῆ καὶ δουλεύει, οἱ πόθοι καὶ τὰ ιδεώδη τοῦ ἔθνους ποῦ ἀνήκει, — πρέπει κι' αὐτὰ ὅλα νὰ τὰ γνωρίσωμε, γιὰτι κι' αὐτὰ ὅλα τοῦ δίνουν ἢ τοῦ ἀφαιροῦν δυνάμεις κι' ἔχουν μεγάλη σημασία γιὰ τὴν πνευματικὴ του ἐξέλιξη καὶ τὴν ποιητικὴ ἐργασία.

Μὰ κι' αὐτὸ πάλι δὲν φτάνει γιὰ νὰ νοιώσωμε τὸν ποιητὴ.

Τὸ τοπικὸ στοιχεῖο τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητοῦ μᾶς εὐκολώνει νὰ νοιώσωμε τὲς ἰδιαιτέρους γραμμὲς καὶ χρώματα τῶν εἰκόνων του καὶ τὲς ἰδιαιτέρες ἀρμονίες τῶν ρυθμῶν του.

Τὸ ἠθικὸ στοιχεῖο τῆς ψυχῆς του μᾶς βοηθᾷ νὰ ξανοίξωμε τὰ μοτίβα τῶν αἰσθημάτων, τῶν στοχασμῶν καὶ τῆς κεντρικῆς ιδέας τοῦ ἔργου του.

Μὰ καὶ τὰ δύο αὐτὰ στοιχεῖα δὲν εἶνε τὰ ἀρχικὰ τῆς ψυχῆς. Εἶναι γροῦπες ὕλικοῦ, ἀντλημένους ἀπὸ τὸ κοντικώτερο ἢ μακρινώτερο περιβάλλον, καὶ ποῦ σιγὰ σιγὰ συγχωνεύονται εἰς ἓνα ὅλο ἢ καλλίτερα προσκολλῶνται γύρω σὲ κάτι ἀρχικόν. Αὐτὸ τὸ ἀρχικόν, τὴ δύναμη μὲ ἄλλες λέξεις ποῦ ἀντικεῖ καὶ ἀφομοιώνει, αὐτῆς τῆς δυνάμεις τὴν οὐσία, τὴ σύστασιν πρέπει νὰ γνωρίσωμε στὸ ποιητὴ κυρίως, ἂν θέλωμε νὰ νοιώσωμε τὴν πηγὴ τῆς δημιουργίας του. Καὶ αὕτῃ εἶναι ἡ ποῖδ' ὀσκόλη ἐργασία γιὰ τὴ μελέτη τοῦ ποιητοῦ.

Προϋποθέτοντας σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιστήμη τῆς ψυχολογίας, πῶς ἡ δύναμις αὐτὴ τοῦ ποιητοῦ, ἄς τὴν ποῦμε φαντασία, ποῦ παίρνει ἀπὸ τὰ γύρω της καὶ ἀφομοιώνει καὶ πλάθει μιὰ νέα δημιουργία, — προϋποθέτοντας πῶς ἡ δύναμις αὐτὴ ἔχει τὸ βαθύτερό της λόγο στὲς διαφορετικὲς ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους αἰσθήσεις τοῦ ποιητοῦ, μελετοῦμε τὴ σωματικὴ του κατασκευὴ καὶ τὲς σωματικὲς του ιδιότητες, τὰ τυχαῖα περιστατικά, ποῦ μπορούσαν νὰ φέρουν κάποιαν ἀλλοίωσι στὸ σῶμα του καὶ νὰ τοῦ βάλουν ἰδιαιτέρην σφραγίδα στὴ ζωὴ (ὅπως π. χ. ἀρρώστιες ἢ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς κάνουν τὸ σῶμα εὐπαθέστερο καὶ λεπτότερες τὲς αἰσθήσεις ἢ γίνονται ἀφορμὴ μιᾶς χαρακτηριστικῆς μελαγχολίας ἢ καὶ αἰσιοδοξίας), ἔπειτα μελετοῦμε τὴν καταγωγὴ καὶ τὴν ζωὴ τῶν γονιῶν καὶ προγόνων του, γιὰτι ἡμπορεῖ πολλὲς ιδιότητές του νὰ εἶνε ἀποτέλεσμα ἀπαθισμοῦ.

Μὰ καὶ ὕστερα ἀπὸ ὅλη αὕτῃ τὴ μελέτη ἓνα μεγάλο μέρος τῆς ποιητικῆς οὐσίας, τὰ βαθύτερα μοτίβα τοῦ δημιουργοῦ τῆς Τέχνης, ὅπως ἀκριβῶς ἡ Οὐσία καὶ τὰ Μοτίβα τῆς Φύσεως, μᾶς μένουν σκεπασμένα καὶ ἄγνωστα, καὶ αὐτὸ τὸ μυστήριον, μέσα στὸ ὅποιο ὁ Ποιητὴς καὶ ὁ Δημιουργὸς μᾶς ἀφήνουν νὰ πλέωμε, εἶναι ἡ ὠραιότερη ἀπόλαψις ποῦ μᾶς δίνουν.

Ὅλων αὐτῶν τῆ μελέτη ἐδῶ δὲν θὰ τὴν κάμωμε, γιὰτι ἐδῶ δὲν πρόκειται γιὰ τὸν Σολωμὸ ὅλο παρὰ μόνο γιὰ τὸν Ὑμνον του στὴν Ἐλευθερία.

* *

Γιὰ νὰ νοιώσωμε ἓνα ποίημα καὶ νὰ τὸ αἰστανθοῦμε, πρέπει νὰ μεταφερθοῦμε στὴ ψυχικὴ κατάστασιν, ποῦ βρέθηκε ὁ ποιητὴς γιὰ νὰ τὸ γράψῃ.

Ἄν τὰ γεγονότα ποῦ ἔκαναν τὴ ψυχὴ τοῦ ποιητοῦ νὰ πάθῃ εἶναι σύγχρονά μας, τὸ πρᾶμμα εἶναι εὐκόλο.

Ἐπίσης εὐκόλο κάπως εἶναι τὸ πρᾶμμα καὶ ὅταν τὰ γεγονότα εἶναι παλιὰ μὰ τὰ ἔχομε διαδασμένα καλὰ καὶ τὰ ξέρωμε ἢ τὰ μαθαίνωμε ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ποιητὴ.

Μὰ γίνεται πολλὲς φορές ὁ ποιητὴς νὰ μὴν εἶναι ἀντικειμενικὸς παρὰ ὑποκειμενικὸς καὶ ἐσωτερικὸς, νὰ μὴν ζωγραφίξῃ τὰ πρᾶγματα μὲ πλατύτητα καὶ μὲ ὅλες τὼν τὲς λεπτομέρειες παρὰ νὰ τὰ ἐξαφανίξῃ σὺν ἀπομακρυσμένα μοτίβα μέσα στὸ ταραγμένο πάθος του, καὶ γίνεται αὐτὸ πολλὲς φορές σὲ ἓνα βαθμὸ ποῦ διαδίζοντας τὸ ποίημα νὰ μὴ βλέπῃς σχεδὸν ἄλλο κόσμον παρὰ τὸν ποιητὴ καὶ τὴ ψυχικὴ του κατάσταση.

Ἐνα τέτοιο ποίημα εἶναι δύσκολο βέβαια νὰ τὸ νοιώσωμε, χρειάζεται μελέτη καὶ σκέψη, ὅπως σὲ ἓνα ὠραῖο μουσικὸ κομμάτι, ὡς ποῦ νὰ ξεδιαλύνωμε τὰ μοτίβα τῆς ψυχικῆς καταστάσεως ποῦ ζωγραφίζει. Μὰ ὅταν μιὰ φορὰ τὰ ξεδιαλύνωμε, τότε πλεῖ, καὶ ὅσο περισσύτερες φορές τὸ διαδίζομε, τόσο περισσύτερες ὁμορφιές του ξανοίγωμε.

Ἐνα τέτοιο πρᾶμμα γίνεται καὶ μὲ τὸν Ὑμνον τοῦ Σολωμοῦ καὶ γι' αὐτὸ ὅποιος νοιώθῃ ὅ,τι εἶπα παραπάνω γενικὰ γιὰ κάθε ποίημα, θὰ νοιώσῃ καὶ πῶς δὲν ἀδικῶ τὸν ποιητὴ δοκιμάζοντας νὰ εὐκολύνω τὸ διάβασμα τοῦ Ὑμνου του στὴν Ἐλευθερία.

* *

Ὁ χρόνος 1821 ἔδινε ἓνα μεγάλο γεγονός, σημασίας κοσμοϊστορικῆς, ποῦ χάροποιῆσε γαρδιακὰ ὅλους ἐκείνους ποῦ αἰστάνοντο. Ἡ ἐνδοξὴ Ἑλλάδα, ποῦ ἔδωκε τὸν πρῶτον ἀληθινὸν πολιτισμὸν στοὺς λαοὺς, καὶ ποῦ τὴν

Ἐθλιψέ (τὴν Ἑλλάδα)
νύκτα πολλῶν αἰώνων
νύκτα μακρὰς δουλείας,
αἰσχύνῃ ἀνδρῶν ἢ θέλημά
τῶν ἀθανάτων

αὕτῃ, ἡ Ἑλλάδα, ἡ πελαγμένη καὶ λησμονημένη μέσ' στὴ συνείδησιν τῶν λαῶν, ξαφνικὰ πρόβαλε πάλι στὴν ἱστορία μὲ ὅλη τῆς τῆ παλιὰ ζωὴ καὶ δύναμιν. Στῶν μακρῶν αἰώνων τὴν πικρὴ δουλεία κρυφὸβύζαινε δύναμιν ἀπὸ τὴν ἱστορία της καὶ ἀπὸ κεῖ μέσο ἔπαιρνε παρηγοριὰ καὶ πίστη, πῶς ὁ μαρμαρωμένος βασιλεὺς τοῦ λαχταριστοῦ της θρόνου θὰ ἀναστήνοταν. Ὡς ποῦ τώρα, βαφτισμένη μέσ' στὸ πνέμμα τῆς γαλλικῆς ἐπανά-

στασεως και ξαναγεννημένη από το κήρυγμα του Ρήγα της, στάθηκε όρθή, και ο άγριός της τύραννος έμελλε να αίστανθη με τρόμο τον κλονισμό του θρόνου του. Στο αίμα θέλει να πνίξη τη λύττα του ο έχτρός, μα ή Ελλάδα τώρα χτυπή δόλοτωμη και γοργή:

Στις 21 Μαρτίου παρνει ο Πετρόμπεης από τους Τούρκους την Καλαμάτα.

Στις 25 ο Μητροπολίτης Γερμανός κηρύττει την Έπανασταση.

Κατά το Πάσχα γκρεμίζεται ο Πατριάρχης Γρηγόριος στην Πόλη για την θρησκεία και την Πατρίδα.

Στις 12 Απριλίου νικούν ο Κυριακούλης και ο Κολοκοτρώνης τον Μουσταφάμπεϊ στο Βαλτέτσι.

Στις 17 και 18 νέα κατορθώματα του Τουρκοφύλου Νικήτα στα Δολιανά.

Στην αρχή του Μαΐου ο ήρωϊκός θάνατος του Αθανασίου Δίκου στην Αλαμίννα και ή έποποιία του Χανιού της Γαβριάς με ήρωα τον Ανδροττο.

Στις 27 ο Ψαριανός Παπανικολής καιεί ένα δίκροτο τουρκικό με 74 πυροβόλα κοντά στην Έρεσό της Λέσβου.

Στις 6 Ιουνίου πέφτουν ήρωϊκά οι Ίερολοχιτες στο Δραγατσάνι, πιστοί στο κήρυγμα του Ρήγα

«Καλλίτερα μιās ώρας ελευθέρη ζωή,
παρά σαράντα χρόνια σκλαβιά και φελακί.»

Στα τέλη Σεπτεμβρίου παίρνει ο Κολοκοτρώνης την Τριπολιτσα ύστερα από φοβερή πολιορκία.

Το έτος 1822 δέν ήτο ολιγώτερο πλούσιο σε έλληνικά κατορθώματα με όλα τα μαλώματα των Έλλήνων αρχηγών. Η κακή των οργάνωτη και αι μικροφιλοτιμίες έγιναν άφορμή να πέσουν τόσο: «Έλληνες και φιλέλληνες—μα ώραία και ποιητικά—στο Πέτα και στα μέσα του Μαΐου να συνθηκολογήση το δοξασιμένο Σουλι με τον Όμηρ Βριώνη.

Υστερα από αυτά ο Όμηρ Βριώνης με τον Κιουταχί κατεδήκαν στο Μετολόγγι και ο Γιουσοφ Πατσάς των Πατρών το απέκλεισε από τη θάλαττα. Έκει μέσα εύρισκόταν ο Μαυροκορδάτος και ο Μπότταρης με 500 μόνον άνδρες. Μα κ'ατι διαπραγματεύσεις που άρχισαν έμάκρυναν την πολιορκία, ως που ο ύδριώτικος στόλος στα μέσα Νοεμβρίου έδιάλυσε τον αποκλεισμό του Γιουσοφ και έφερε τροφές, πολεμοφόδια και χίλιους Μωραΐτες με αρχηγούς τον Πετρόμπεϊ, τον Ζαΐμη και τον Δεληγιάννη. Ο Όμηρ Βριώνης δλέποντας τότε και τους Αιτωλοακαρνανάς να κινούνται από πάνω, αναγκάστηκε να κάμη έφοδο στις 25 Δεκεμβρίου ήμέρα των Χριστουγέννων, ελπίζοντας πως οι πολιορκημένοι θα ήταν άπασχολημένοι με τα θρησκευτικά των χρέη. Μα ή έφοδος απέτυχε και ο Όμηρ Βριώνης αναγκάστηκε να φύγη στο Βραχώρι και από κει προχωρώντας στη Πρέβεζα έπαθε νέες συμφορές. Στο ρέμμα του Αχελώου που πλημμύρησε πνίγησαν πεντακόσιοι άνδρες του.

Τόν ίδιο χρόνο έχομε και του ελληνικού ναυτικού τα μεγάλα κατορθώματα.

Υστερα από τη καταστροφή της μαύρης Χίου ο Υδριώτης Παπανικολής στις 6 Ιουνίου δοκίμασε με μεγάλη τόλμη να κάψη την ύπονναρχίδα του τουρκικού στόλου, χωρίς έπιτυχία από τον άέρα, μα ο ψαριανός Κανάρης την ίδια νύχτα μπόρεσε ν' άνάψη το μπουρλώτο στην ναυαρχίδα του Καραλή και να τον κάψη μαζί με δυό χιλιάδες έχθρους.

Τόν ίδιο χρόνο ο Δράμαλης προχωρώντας με πολλές χιλιάδες και καταστρέφοντας τη Βοιωτία και την Αττική, έφτασε στις 6 Ιουλίου και στρατοπέδευσε στο Άργος. Η Ακροκόρινθος παραδόθηκε στους Τούρκους. Μα το μεγάλο μυαλό του νικητή της Τριπολιτσάς και ο αποκλεισμός του έχθρου στη Κόρινθο, ή ώραία νίκη των Δερβενακίων και ή πείνα και άρρώστια, που ήρθε στο στρατό του Δράμαλη, έσωσαν κι' αυτή, τη φορά τους Έλληνες και τους έδόξαταν. Στα τέλη Οκτωβρίου πεθαίνει και ο Δράμαλης από λύπη.

Στις 30 Νοεμβρίου παραδόθηκε στους Έλληνες το Ναύπλιο. Μες τον ίδιο χρόνο γίνεται ελληνική και ή Αθήνα.

Όλα αυτά τα κατορθώματα των δύο πρώτων χρόνων, όσον κι' αν είναι λαμπρά και ύψηλά, τα άσχημίζει κ'ατι: Η φιλοδοξία είναι βέβαια κ'ατι φυσικό μέσα στις μεγάλες ψυχές και ώραίο. Μα όταν αυτή, χαμηλώνη στα μικρά και την έπίδειξη ή ελατήριο των έργων είναι το συμφέρον, τότε δλάπτει. Και είναι κρίμα πως οι μικροφιλοτιμίες οι τοπικές και οι προσωπικές δέν έλειψαν στον ελληνικό άγώνα εϋθύς από την αρχή του φέροντας τη πολυαρχία και τη διχόνοια. Αυτή ή πολυαρχία και ή διχόνοια μεταξο του Έκτελεστικού και του Βουλευτικού ή καλλίτερα μεταξο των Αρματολών και των Καλαμαράδων, που έδλαψε τόσο και στα έπόμενα χρόνια τον άγώνα, σχεδόν είναι και νομοθετημένη από τη πρώτη έθνική συνέλευση της Έπιδάουρου (1 Ιανουαρίου 1822). Στην αρχή του 1823 δύο είναι οι άντρες που μαλώνουν για πρωτεία: Ο Κολοκοτρώνης από το ένα μέρος, ο ήρωας της Τριπολιτσάς και των Δερβενακίων, στηρίζοντας τη δύναμή του στο στρατό και ζητώντας να γένη καπετάνος του Μωριά, και ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος από το άλλο μέρος, έχοντας μαζί του τους προετούς της Στερεάς, των Νητιών και πολλούς της Πελοπόννησου, και θέλοντας να συγκροτήση Γενική Κυβέρνηση, όπου αυτός να διευθύνη.

Μα, όπως το γεγονός ότι ή ένδοξος Ελλάδα σαν θάμμα φάνηκε να ζή, έτσι και ή μεγάλη έποποιία του άγώνα της με όλο το φως και τις σκιές των λεπτομερειών του έκαμε κάθε ευγενική ψυχή να σκιρτήσει και ν' αναβή ψηλά. Ο Μέγας Ναπολέων είχε ειπωμένο:

Η Ελλάδα περιμένει τον ελευθερωτή της. Να μιὰ ώραία δάφνη δόξας. Θα γράψη τονόμά του μιὰ για πάντα κοντά στα όνόματα του Όμηρου, του Πλάτωνα, του Έπαμεινώνδα. Δέν θ' άργήση ναρθή.

Τώρα ποιηται σαν το Shelley και τον Moor τραγουδούν την Ελλάδα αναστημένη, ο göthe και ο Chamisso μεταφράζουν τραγούδια της, ο Wilhelm Müller την κράζει μητέρα της Έλευθερίας και του Πολιτισμού και φάλλει το Μικρό της Ναυτόπουλο, και ο άθάνατος Μπέκρον, ο μεγάλος ποιητής, ζηλεύει τη δόξα των παλληκαριών της και κατεδαίνει να πολεμήση μαζί τους και να τα βοηθήση στο τρανό των πόθο. Πληθος φιλελευθέρων από όλη την Εϋρώπη και την Αμερική τρέχουν στον άγώνα της να δοξαστούν.

Στο. Πελεκίδης

(Ακολουθεί)

Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

ΕΝ ΣΧΕΣΕΙ ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΑΛΛΑΣ ΤΕΧΝΑΣ

Δύναται ή μουσική να ζωγραφίση μίαν εικόνα ή να διηγηθῆ μίαν ιστορίαν; Όχι· διότι δέν έχει εκ του έαυτού της τήν δύναμιν της περιγραφῆς. Δέν συνδέεται με τήν εξωτερικήν πραγματικότητα παρά μόνον κατά τας σπανίας εκείνας περιπτώσεις καθ' ἃς ἀναπαράγει ή ἀπομιμείται ὅσον οἷόν τε πιστότερον ἤχόν τινα της φύσεως. Τό μόνον πού δύναται να ἀπομιμηθῆ ή μουσική εἶνε οἱ ἤχοι. Αἱ μορφαί καὶ τὰ χρώματα της φύσεως, ὡς καὶ ή ἀναγραφὴ ἀνθρωπίνων κατορθωμάτων εἶνε ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ή Μουσική δέν δύναται να ἐκφράσῃ ἐκτός ἐάν συμβολίζονται δι' ἤχων. Ἀλλὰ καὶ τότε θά μένουν ἐντελῶς ἀόριστα καὶ ἀπρόσωπα. Διὰ τὰ τὰ καμὴ ἀναγνωριστέα ὁ συνθέτης εἶναι ὑποχρεωμένος να συνοδεύῃ τήν Μουσικήν μετ' ἐπεξηγηματικῆς ἀναλύσεως.

Ἄλλ' ἀκριβῶς ἔνεκα τῶν περιορισμῶν αὐτῶν εἰς τὸ πεδῖον τοῦ ρεαλισμοῦ ή Μουσική κατέχει ἐξαιρετικήν ὄλως θέσιν εἰς τήν ἀπόδοσιν συναισθημάτων, τὰ ὁποῖα συγκινοῦν βαθύτερον ή ὁ λόγος, καὶ τὰ ὁποῖα ἄνευ της Μουσικῆς θά ἔμενον ἀψυχα. Ἐπὶ πλέον αὐτοὶ οὗτοι οἱ περιορισμοὶ ἀποτελοῦν πραγματικὴν βοήθειαν διὰ τὸν ἀκροατὴν, διότι τοσοῦτον εὐκολώτερον εἶναι δι' αὐτόν, ὑπὸ τήν ὀδηγίαν τοῦ συνθέτου, να εἰσδύσῃ εἰς τήν ἐσωτερικήν πραγματικότητα ὅσον ὀλιγώτερον τοῦ ὑπενθυμίζονται εἰκόνας ή παραστάσεις ἐκ τοῦ φυσικοῦ κόσμου ή τοῦ καθημερινοῦ βίου. Ἐπ' αὐτὴν τήν ἔννοιαν δὲ ή Μουσική εἶναι πολλάκις ρεαλιστική διότι ἀπεικονίζει πιστῶς καταστάσεις αἵτινες εὐρίσκονται ὑπὸ τήν ἐπιφάνειαν καὶ οὕτω δύναται να ἀποδώσῃ αὐτὴν τήν οὐσίαν αὐτῶν, χωρὶς να ἀναγκάζεται να ἀσχολεῖται με τήν εξωτερικήν αὐτῶν ἔννοιαν, πρῶτον πολλάκις τοσοῦτον ἐνοχλητικὴν εἰς τοὺς ζωγράφους, γλύπτας καὶ συγγραφεῖς. Ὅσον ἀφορᾷ τήν μορφήν, ή Μουσική ἀπέχει τόσον πολὺ της φύσεως ὅσον καὶ ή γεωμετρία. Τὸ περιεχόμενον ὁμως της Μουσικῆς, ἰδίᾳ ἀπὸ αἰσθητικῆς ἀπόψεως, εἶναι αὐτὴ αὐτὴ ή Φύσις. Διὰ τοῦτο ή Μουσική δύναται να ἐκφράσῃ τήν χαρὰν ἄλλ' ὄχι τήν ἰδιαιτέραν ἐκείνην χαρὰν, ἣν αἰσθάνεται ή Ἰουλιέττα ὅταν ἀκούῃ ὑπὸ τὸ παράθυρόν της τήν φωνὴν τοῦ Ρωμαίου. Δύναται ἐπίσης να ἐκφράσῃ τήν λύπην, ἄλλ' ὄχι ὁμως τήν ἰδιαιτέραν λύπην, ἣν αἰσθάνεται ὁ Δαυὶδ ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ υἱοῦ του Ἀβεσαλὼμ. Καὶ ἔκστασιν δύναται να ἐκφράσῃ ή Μουσική ἄλλ' ὄχι ὁμως τήν ἰδιαιτέραν ἔκστασιν της Ἰσόλδης ὅταν θυσιάσῃ τήν ἐπίγειον ζωὴν της διὰ να ἐνωθῆ με τὸν Τριστάν εἰς τήν αἰωνιότητα. Καὶ ὅταν νομίζῃ τις ὅτι ή Μουσική ἀποδίδει ὅλα ἐκεῖνα τὰ συναισθήματα, τὰ ὁποῖα ἀνεφάρμομεν, δέν εἶναι ή μουσικὴ μόνη ἥτις μῖς προξενεῖ αὐτὴν τήν ἐντύπωσιν ἀλλὰ ή ὑποβολὴ δι' ἐνὸς τίτλου ή θέματος ή ἀκόμη δι' αὐτῶν τούτων τῶν λέξεων, αἱ ὁποῖαι ἔχουν μελοποιηθῆ ἀκριβῶς ἐπὶ τῶν ἤχων της Μουσικῆς ταύτης.

Ἐὰν εἶναι εὐκολώτερον διὰ τήν Μουσικήν ή διὰ τὰς πλιστικὰς τέχνας καὶ τήν φιλολογίαν να εἰσχωρήσῃ βαθύτερον τῶν καθημερινῶν πραγμάτων, εἶναι ἐν τούτοις δυσκολώτερον διὰ τὸ κοινὸν να μάθῃ τίνι τρόπῳ ἐπιτυχάνεται τοῦτο. Ἡ δυσκολία δὲ αὕτη καθίσταται τοσοῦτον μεγαλύτερα ἐφ' ὅσον τοῦτο δεικνύει ἀπόλυτον ἀδιαφορίαν εἰς τήν καθ' ἑαυτὸ μορφήν της Τέχνης. Ὁ ἠχητικὸς οἶνος, χρωματιζόμενος διὰ της ἁρμονίας καὶ ζωογονούμενος διὰ τοῦ ρυθμοῦ, μεθ' τὸ κοινόν. Δέν ἐνδιαφέρεται ποσῶς εἰς τήν ἀνάγνωσιν τῶν ὅσων ἀκούει. Εἶναι τελείως ἀποδεδειγμένον ὅτι ὑποβλητικὸς τις ρυθμὸς συνοδευόμενος ἀπ' ἐξωτικὰς ἁρμονίας ἐνθουσιάζει τὸ κοινόν. Ὡς ἐπίσης ἐνθουσιάζεται καὶ εἰς μεγαλύτερον ἔτι βαθμὸν ἀπ' μίαν ὀρισμένην ποιότητα ἤχου εἴτε οὗτος προέρχεται ἀπ' ἀνθρώπινην φωνήν εἴτε ἀπ' μουσικὸν τι ὄργανον.

Πολλοὶ εὐρίσκουν ὡς μοναδικὴν αὐτῶν μουσικὴν ἀπόλαυσιν τὸ χρῶμα οὕτως εἶπειν τοῦ ἤχου. Τοῦτο ἐξηγεῖ τήν μεγάλην προτίμησιν, ἣν δεικνύει τὸ κοινὸν διὰ τραγουδιστὰς με λάγνους καὶ ὑποβλητικὰς φωνάς, δι' ὀρισμένα μουσικὰ ὄργανα καὶ διὰ τήν μουσικὴν τοῦ Βάγκερ καὶ τοῦ Τσαϊκόφσκι. Τὸ μουσικὸν στοιχεῖον τὸ ὁποῖον ἀπευθύνεται εἰς τήν διάνοιαν καὶ τὸ ὁποῖον διευκολύνει τήν ἐκφρασὴν διαφόρων διανοημάτων εἶναι ή μορφή της μουσικῆς συνθέσεως. Πῶσα ἀπόπειρα δὲ πρὸς διόρθωσιν της ὑπαρχούσης ἐσφαλμένης ἀντιλήψεως τί ή Μουσική ἐκφράζει καὶ τίνι τρόπῳ πληροῖ τὸν καλλιτεχνικὸν της προορισμὸν, δέον ἀπαραιτήτως να βασίζεται εἰς τήν ἀνάγνωσιν της συνθετικῆς της μορφῆς.

Ἐν συνεχείᾳ τούτου θά εἶναι καλὸν να παραβάλλῃ τις τὰ τεχνικὰ μέσα της μουσικῆς μετὰ τῶν ἄλλων τεχνῶν τῶν πλέον συγγενῶν. Αὐταὶ δὲ εἶναι οὐχὶ ή ζωγραφικὴ ή ή φιλολογία ἄλλ' ή ἀρχιτεκτονική καὶ αἱ διακοσμητικαὶ τέχναι. Κατὰ γενικῶν κανόνων ἐν μουσικῶν τεμάχιον ὁμοιάζει με οἰκοδομημα με τήν διαφορὰν ὅτι ὑπάρχει εἰς χρόνον καὶ ὄχι εἰς χώρον καὶ ὅτι συνίσταται ἐξ ἤχων ἀντὶ λίθων. Ἐὰν ὁμως ἀναλύσωμεν τοῦτο τότε ὁμοιάζει με τήν διακοσμητικὴν τέχνην εἰς τὸ ὅτι ἐπαναλαμβάνει καὶ ποικίλλει ὀρισμένα μελωδικὰ ή ἁρμονικὰ σχήματα κατὰ τρόπον σχεδὸν ἀπόλυτως ὅμοιον. Εἰς τὸν ὀφθαλμὸν εἶναι εὐκόλον να ἀναγνωρίσῃ τήν ἐπανάληψιν καὶ τὰ ποικίλα ματα εἰς τὰ γραφικὰ σχήματα. Ἡ ἀκοή ὁμως δέν έχει τήν ἰδίαν εὐκολίαν. Ὡς ἐκ τούτου εἶναι δύσκολον, ἄνευ προπαιδεύσεως, να ἀκολουθήσῃ τις τήν ἀνάπτυξιν ἐνὸς μουσικοῦ σχήματος. Ἐτέρα δυσκολία εἶναι ή της μνήμης. Προκειμένου περὶ γραφικοῦ σχήματος ή ὄρασις δύναται με ἐν βλέμμα να συμπεριλάβῃ τὸ ὅλον ἔργον ή δύναται να περιφέρῃ τὸ βλέμμα ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸ ἄλλο μέρος τοῦ ἔργου καὶ τάνάπλιν. Δέν έχει ἀνάγκην της μνήμης. Ὅταν ὁμως παίζεται τεμάχιον τι οἱ ἤχοι διαδέχονται ἀλλήλους ὡς τὰ δευτερόλεπτα. Ἐπομένως ὀφείλει τις να ἐκγυμνάσῃ τήν ἀκοήν του ὄχι μόνον να διακρίνῃ τὰ διάφορα ἠχητικὰ συμπλέγματα ἀλλὰ καὶ να τὰ ἀποτυπώσῃ εἰς τήν μνήμην οὕτως ὥστε ὅταν παρουσιασθῶν ἐκ νέου να δύναται να τὰ ἀναγνωρίσῃ. Αὕτη εἶναι ή ἀπαρχὴ της κατανοήσεως της Μουσικῆς.

Τὸ λαϊκὸν μουσικὸν αἶσθημα τότε μόνον θέλει ἀναπτυχθῆ ὅταν κατανοηθῆ ὅτι ή Μουσική δέν εἶναι τέχνη περιγραφικὴ οὔτε τέχνη ἥτις ὡς μόνον σκοπὸν ἔχει να θέλγῃ διὰ της ὑποβλητικότητος καὶ ὑπνωτισμοῦ τοῦ ρυθμοῦ καὶ διὰ της ἐντάσεως τῶν ἠχητικῶν χρωμάτων. Οἱ εἰλικρινεῖς καὶ ἀληθινοὶ μουσικοὶ ὀφείλουσιν να μὴ ἐπιτρέπουσιν ποτὲ εἰς τὸ φυσικὸν σῶμα της τέχνης τῶν νῆσκιάζῃ καὶ ἐμποδίσῃ τήν διάνοιάν των καὶ τήν μνήμην των. Εἰς τήν περίπτωσιν αὐτὴν φυσικὸν σῶμα εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀπῆχει εἰς τὰς αἰσθήσεις ὅπως ὁ ρυθμὸς καὶ τὰ χρώματα τῶν ἤχων. Ἡ διάνοια εἰς τήν Μουσικήν ἀντιπροσωπεύεται διὰ της συνθετικῆς μορφῆς καὶ τοῦ μουσικοῦ σχήματος. Τὸ δὲ πνεῦμα εἶναι ή ἀσύλληπτος ἐκείνη φαντασία, ἥτις διαμορφώνει τὸ μουσικὸν σχῆμα, τὸ χρῶμα τῶν ἤχων καὶ τὸν ρυθμὸν κατὰ τήν ἰδικὴν της αἰσθητικὴν ἀπερίτητα παρ' ὅλην τήν ρεαλιστικὴν ἀτέλειάν της.

ΘΗΗΣΙΜΟΤΗΣ

ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΗΣ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΕΩΣ ΥΑΤΗΣ

Πανταχού του πεπολιτισμένου κόσμου ή μεγάλη θνησιμότης τής μικράς παιδικής ηλικίας έχει προσελκύσει αμέριστον τήν προσοχήν και τὸ ἐνδιαφέρον τῶν παιδιάτρων, κοινωνιολόγων και σοφῶν. Στατιστικά δὲ τῶν γεννήσεων και θανάτων τῶν ὁποίων ή δημοσίευσις θεωρεῖται καθήκον ἀπαραίτητον πύσης εὐνομουμένης πολιτείας εὐρίσκονται πρόχειροι εἰς τήν διάθεσιν ἐκάστου μελετητοῦ, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ παρακολουθήσῃ τήν δημογραφικὴν κατάστασιν μιᾶς χώρας και νὰ μελετήσῃ τὰ αἷτια ἅτινα θερίζουσι ἰδίως τήν μικρὰν παιδικὴν ἡλικίαν.

Ἐὰν ρίψωμεν ἐνδλέμμα ἐπὶ τῶν ξένων στατιστικῶν τῶν ἀποδιώσεων θὰ ἴδωμεν ὅτι τὸ 1)4 ἐξ αὐτῶν καταλαμβάνουσιν αἱ ἀποδιώσεις τῆς βρεφικῆς ἡλικίας ἤτοι ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι 1 ἔτους. Ἐκ χιλίων δὲ γεννημένων παιδίων τὸ 1)3 δὲν προλαμβάνει νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν 15 ἔτων. Κατὰ τήν στατιστικὴν τοῦ καθηγητοῦ τῆς Ὑγιεινῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Λυῶν Jules Courmont 15)ο) ἐκ τῶν παιδίων ἀποθνήσκουσι ἐν Γαλλίᾳ πρὶν φθάσῃν εἰς τὸ τέλος τοῦ πρώτου ἔτους. Εἰς τήν Ἀγγλίαν ή παιδική θνησιμότης ἀνέρχεται εἰς 12)ο), εἰς τήν Σουηδίαν 8ο), εἰς τήν Νορβηγίαν 7)ο). Ἐν Γερμανίᾳ κατῆλθε βαθμιαίως ή παιδική θνησιμότης ἀπὸ 13,6)ο) τοῦ ἤτο 1914, εἰς 10,6)ο) μέχρι τοῦ 1919 μεθ' ὅλας τὰς σκληρὰς συνθήκας τοῦ πολέμου.

Βλέπομεν δὲ, ὅτι ὅσον φθάνομεν πρὸς τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς γεννήσεως ή θνησιμότης αὐτὴ ἀυξάνει και ἐλαττωταί ὅσον ἀπομακρυνόμεθα αὐτῆς. Ὁ Rudin μᾶς παρουσιάζει πίνακα κατὰ τὸν ὁποῖον ἐκ 10,165 θανάτων παιδίων μέχρις ἐνὸς ἔτους οἱ 4,341 ἀνήκουσιν εἰς τήν ἡλικίαν 0—4 ἡμερῶν.

Παρ' ἡμῖν ἐν Ἑλλάδι εἶνε λυπηρὸν ὅτι ή ὑπηρεσία τῶν ληξιαρχικῶν πράξεων δὲν εὐρίσκειται εἰς τήν ἐμπρέπουσαν περιωπήν, τερρούμεθα δὲ στατιστικῶν τῶν διαφορῶν δῆμων τοῦ Κράτους ἵνα ἐξαγάγωμεν συμπεράσματα ἐπὶ τῆς ἀναλογίας τῆς θνησιμότητος πρὸς τὰς γεννήσεις και τήν φυσικὴν αὐξήσιν ή ἐλάττωσιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας μας.

Ποῖα εἶναι ή σημασία και μεγάλη σκοπιμότης τῶν στατιστικῶν τούτων και πόσον ζημιωτὴ ἡμᾶς ὡς Κράτος ή σοβαρὰ αὐτὴ ἔλλειψις εἶνε περιττὸν ν' ἀναπτύξωμεν ἐνταῦθα. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς εἶνε εὐδαίμων ή πέρυσι ἐκδοθεῖσα στατιστικὴ τοῦ Δήμου Θεσσαλονίκης ὑπὸ τοῦ Ληξιαρχοῦ κ. Σηλυδριώτου ἣν εὐχόμεθα νὰ μιμηθῶσι και ἄλλοι οἱ Δήμοι τοῦ Κράτους. Πλὴν και ἀπὸ τῆς στατιστικῆς αὐτῆς ἐλλείπει ὁ ἐπακριδῆς ἀριθμὸς τῶν γεννήσεων διότι Ἰσραηλιταί και Μωαμεθανοὶ ἀποφεύγουσι νὰ συμ-

μορφωθῶσι πρὸς τὸν νόμον και δείκνυνται ἀπρόθυμοι εἰς τήν δήλωσιν τῶν γεννήσεων τῶν θηλέων.

Μᾶς παρουσιάζει λοιπὸν ή στατιστικὴ αὐτὴ μιᾶν σπουδαίαν ἐλάττωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γεννήσεων ἀνερχομένων εἰς τὸ ἥμισυ τῶν ἀποδιώσεων ὑπερ βεβαίως δὲν εἶνε ἀληθὲς ὡς ἐξηγεῖ ἄλλως τε και ὁ κ. Σηλυδριώτης διότι ἄλλως θὰ ἐκινδύνευεν ή πόλις ἐντὸς ὀλίγων ἔτων νὰ ἐρημωθῇ τῶν κατοίκων τῆς. Καὶ μεθ' ὅλην ὅμως τήν συμπλήρωσιν τῆς διαφορᾶς αὐτῆς κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰς δηλώσεις τῶν ἀρρένων βλέπομεν ὅτι αἱ ἀποδιώσεις ὑπερτεροῦσι κατὰ πολὺ τῶν γεννήσεων. Τοῦτο δυστυχῶς βλέπομεν και εἰς τήν στατιστικὴν τῶν Ἀθηνῶν ὅπου τὸ 1920 ἐπὶ 5559 γεννήσεων ἦσαν 6,032 ἀποδιώσεις. Ἐὰν και ἐκ τῶν ἀριθμῶν τούτων δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν γενικώτερα συμπεράσματα, οὐχ' ἤττον, ἂν ἀποδειχθῇ ἐκ στατιστικῶν ὅτι και εἰς ἄλλας πόλεις ἔχομεν τοιαύτην διαφορὰν μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἐποχῶν τῆς ζωῆς, τὸ πρᾶγμα πρέπει νὰ διεγείρῃ τήν ἡμετέραν προσοχήν και νὰ μᾶς ἐμβάλῃ εἰς ἀνησυχαστικὰς σκέψεις περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς χώρας μας.

Λαὸς ἔχων ἰσχυρὰν θέλησιν και τήν δύναμιν νὰ ζήσῃ και νὰ ἐπικρατήσῃ ἐν τῇ ἀγῶνι τῆς ζωῆς πρέπει νὰ παρουσιάζῃ ὑπέρτερον ἀριθμὸν γεννήσεων ἐν ἀναλογία πρὸς τὰς ἀποδιώσεις, τὸ δὲ ἐναντίον δηλοῖ ὅτι ὁ λαὸς οὗτος βαίνει πρὸς τὸν ἐκφυλισμὸν, τήν παρακμὴν και τήν ἐξουθένωσιν.

Μὴ ἐπιμένοντες εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν γεννήσεων, οὐδὲ σκοποῦντες ν' ἀναλύσωμεν τὰ αἷτια τῆς παρατηρουμένης τάσεως εἰς τὰς πόλεις πρὸς ἀποφυγὴν τῆς τεκνοποιίας ρίψωμεν ἐν δλέμμα ἐπὶ τῆς στατιστικῆς τῶν ἀποδιώσεων και ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πόλει βλέπομεν τήν καταπληκτικὴν θνησιμότητα τῆς μικρᾶς παιδικῆς ἡλικίας ὑπερβαίνουσαν μάλιστα τήν θνησιμότητα πολλῶν ξένων στατιστικῶν. Οὕτω ἀπὸ τὸ ἔτος 1915—1920 εἶχομεν ἐν ὅλῳ ἐν τῇ πόλει ἐκ 40,441 ἀποδιώσεων μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ 14,946 ἀποδιώσεις εἰς παιδία ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρις ἡλικίας 10 ἔτων ἤτοι 37)ο) και 9,130 ἀποδιώσεις ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρις ἡλικίας 2 ἔτων ἤτοι 22,5)ο).

Θέλοντες δὲ νὰ σχηματίσωμεν ἀμυδρὰν τινα ἰδέαν τῆς σχέσεως τῆς θνησιμότητος αὐτῆς πρὸς τὰς γεννήσεις ἐξητήσαμεν νὰ ἐξακριβώσωμεν τοὺς θανάτους μόνον τῶν ὀρθοδόξων παιδίων ἡλικίας μέχρι 2 ἔτων και νὰ παραβάλωμεν πρὸς τὰς ἀντιστοίχους γεννήσεις δεδομένου ὅτι αἱ γεννήσεις τῶν ὀρθοδόξων καταχωροῦνται ἀπασαι εἰς τὸ Ληξιαρχεῖον. Οὕτω ἐπὶ 16,175 γεννήσεων ὀρθοδόξων κατὰ τὰ ἔτη 1915—1920 εἶχομεν 5,828 θανάτους μέχρις ἡλικίας τῶν 2 ἔτων ἤτοι 36)ο) ἐπὶ τῶν γεννήσεων. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος τῶν θανάτων τῆς μικρᾶς παιδικῆς ἡλικίας παραβαλλόμενος πρὸς τοὺς ἀνωτέρω ἀριθμοὺς ξένων στατιστικῶν εἶνε μέγας.

Ἄλλὰ ποῖα λοιπὸν εἶνε τὰ αἷτια ἅτινα ἐπιφέρουσι τήν φοβερὰν αὐτῆν ἐκατόμην εἰς τήν μικρὰν παιδικὴν ἡλικίαν; Πολλὰ παιδία ἀποθνήσκουσι διότι γεννῶνται ὑπὸ τὰς χειρίστας συνθήκας και ἤδη ἀπὸ τῆς γεννήσεως εἶνε ἀσθενικὰ, ἀτροφικὰ και καχεκτικὰ. Γνωρίζομεν δὲ ποῖας στερήσεις και κακουχίας ἐδημιούργησεν ὁ Ἐθροπαϊκὸς πόλεμος διὰ πολλοὺς γονεῖς διαιτωμένους ἐντὸς σκηνῶν, τρωγλῶν και σκοτεινῶν, ὑγρῶν και ἀνηλίων δωματίων. Ἄλλα παιδία γεννῶνται ἀπὸ γονεῖς ἀσθενικοὺς και καχεκτικοὺς πύσχοντας ἐκ χρονίων νοσημάτων. Πολλὰ ἄλλα παιδία ἀποθνήσκουσι ἐκ γαστροεντερίτιδος και νόσων ἐν γένει τοῦ πεπτικοῦ σωλήνος. Ἡ νόσος αὐτὴ εἶνε ή φοβερωτέρα νόσος τῆς βρεφικῆς ἡλικίας ἀριθμοῦσα εἰς ὅλας τὰς χώρας κατὰ χιλιάδας

τὰ θύματά της μάλιστα τὴν θερμὴν ὥραν τοῦ ἔτους, προσβάλλει δὲ κυρίως παιδία ἄτινα δι' οἰονδήποτε λόγον ἐστερήθησαν τοῦ γάλακτος τῆς μητρὸς των καὶ τρέφονται διὰ θηλάστρου καὶ κακῆς ποιότητος γάλακτος ἢ προῶπως μὲ διαφόρους δυσπέπτους τροφάς.

Ἄλλα παιδία ἀποθνήσκουσιν ἐξ ἐλονοσίας, νόσου κατ' ἐξοχὴν ἐνδημούσης ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πόλει καὶ ἐξ ἧς προβάλλεται κατ' ἔτος τὸ πλεῖστον μέρος τῶν κατοίκων της.

Πολλὰ ἄλλα παιδιὰ ἀποθνήσκουσιν ἐκ βροχοπνευμονίας εὐνοουμένης ἐκ τοῦ ὑγροῦ καὶ ἐκμεταδόλου κλίματος τῆς ἡμετέρας πόλεως, ἄλλα ἐκ φυματιώσεων καὶ μολυσματικῶν ἐν γένει ἄλλων νόσων.

Ἄλλ' ἄρα γε πάντα τὰ παιδία ταῦτα ἦσαν μοιραίως καταδικασμένα εἰς θάνατον, δὲν ἠδύνατο δὲ πολλὰ ἐξ αὐτῶν τὰ περισσότερα μάλιστα νὰ διασωθῶσι καὶ ὑγιαῖ καὶ σφριγῶντα μίαν ἡμέραν ν' ἀποδοθῶσι εἰς τὴν κοινωνίαν; Βεβαίως ἂν οἱ γονεῖς ἐγνώριζον καλλίτερον νὰ φροντίζωσι διὰ τὴν ὑγείαν τῶν τέκνων των, ἐὰν πολλοὶ νέοι ἀσθενικοὶ καὶ καχεκτικοὶ μὴ φέροντες ἀσφαλῆ ἐχέγγυα τῆς ὑγείας των πρὸς κληροδότησιν τῆς φυσικῆς εὐεξίας εἰς τὰ τέκνα των, νέοι πάσχοντες ἐκ τῶν μεταδοτικῶν νοσημάτων καὶ μὴ θεραπευθέντες πρὶν προσέλθωσι εἰς γάμον προσέτρεχον προηγουμένως εἰς τὸν ἰατρὸν των καὶ ὑπετάσσοντο τελείως εἰς τὰς συμβουλὰς του. Ἐὰν ἡ ἔγκυος γυνὴ καὶ μέλλουσα μήτηρ ἐγνώριζε καλλίτερον νὰ φροντίξῃ διὰ τὴν ὑγείαν της καὶ ἠδύνατο νὰ τύχῃ περισσοτέρων περιποιήσεων κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ τοκετοῦ καὶ τῆς λοχείας της.

Πολλὰ παιδία θὰ ἐσώζοντο καὶ θ' ἀπεδίδοντο μίαν ἡμέραν εἰς τὴν κοινωνίαν ὑγιαῖ ἐὰν αἱ μητέρες ἐγνώριζον καλλίτερον νὰ φροντίζωσι διὰ τὴν διατροφήν τοῦ τέκνου των καὶ ἐν γένει ἐὰν εἶχον περισσοτέραν πείραν καὶ ἐγνώριζον καλλίτερον ὅλας ἐκείνας τὰς ἄλλας φροντίδας καὶ περιποιήσεις τὰς ὁποίας ἔχει ἀνάγκη ἐν παιδίῳ διὰ νὰ ἀνατραφῇ καὶ ζήσῃ. Συνέπεια καὶ ἄμεσον ἀποτέλεσμα τῆς ἀγνοίας ταύτης τὰ πολλαπλὰ σφάλματα τὰ ὁποῖα διαπράττονται καθ' ἐκάστην καὶ τὰ ὁποῖα διὰ τῆς ζωῆς των πληρώνουσι τὰ μικρὰ τέκνα των.

Χιλιάδες παιδία ἐκ συφιλιδικῶν, ἀλκοολικῶν καὶ φυματικῶν γονέων ριπτόμενα εἰς τὴν ζωὴν καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἀσθενικὰ, καχεκτικὰ, δλακώδη ἢ ἐπιληπτικὰ καὶ ἠλίθια δεικνύουσιν ὅτι αἱ ὑγιεῖναι συνθήκαι τοῦ γάμου καὶ τὸ ζήτημα τῆς εὐγενείας ἐλάχιστα λαμβάνονται ἀπ' ὅσιν ἐν ὥρᾳ τοῦ συμβολαίου τοῦ γάμου, πλειστάκις δὲ ὑποχωρῶσι πρὸ ἄλλων ἐλατηρίων, ἔρωτος, προικῶς, κοινωνικῆς θέσεως κλπ. Πρὸς πρόληψιν τῆς τυχαίας καὶ ἀσυνειδήτου ταύτης παιδοποιίας ἐν Βασιγκτῶνι ἐθεσπίσθη νόμος ποῦ δὲν ἐπιτρέπει τὸν γάμον ἂν οἱ συμβαλλόμενοι δὲν φέρουσι πιστοποιητικὸν τοῦ ἰατροῦ των ἀποδεικνύον τὴν καλὴν κατάστασιν τῆς ὑγείας των.

Παρ' ἡμῖν ἴσως εἶναι πολὺ μακρὰν ἡ ἡμέρα ποῦ θὰ θεσπισθῇ παρόμοιος νόμος· μέχρι τότε δὲ δυστυχῶς τὸ λεπτότατον καὶ οὐσιωδες τοῦτο ζήτημα θ' ἀφίνηται εἰς τὴν συνείδησιν καὶ τὴν ἐπίγνωσιν τῆς εὐθύνης τῶν συμβαλλομένων.

Χιλιάδες κατ' ἔτος εἶναι ἐξ ἄλλου τὰ παιδία τὰ ὁποῖα ἐν Ἑλλάδι ἀποθνήσκουσιν ἐκ γαστροεντερίτιδος καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πόλει ἢ ἐκ τοῦ νοσήματος τούτου θνησιμότης μέχρις ἡλικίας δύο ἐτῶν ἀνέρχεται εἰς 30 οο). Ἄν ζητήσωμεν τώρα τὴν αἰτίαν θὰ ἴδωμεν ὅτι πλειστάκις αἰτίαι εἶναι αὐτοὶ οἱ γονεῖς καὶ πρὸ πάντων ἡ μήτηρ ἧτις μὴ γνωρίζουσα ὅτι ὁ στόμαχος τοῦ μικροῦ παιδιοῦ δὲν δύναται ν' ἀνεχθῇ ἄλλην τροφήν ἐκτὸς τοῦ γάλακτος, ἀρχίζει νὰ τοῦ παρέχῃ δυσπέπτους τροφάς, ἢ ὁ πατήρ ὅστις

θέλων συχνὰ νὰ διασκεδάξῃ μὲ τὸν γόνον του τῷ δίδει κάποτε νὰ δοκιμάξῃ καὶ οἰνοπνευματώδη ποτὰ. Τὸ ἀποτέλεσμα δὲν βραδύνει ν' ἀναφανῇ. Ὁ στόμαχος, τὰ ἔντερα τοῦ παιδιοῦ ἐξανίστανται, τὸ παιδίον καταλαμβάνεται ἀπὸ ἐμμέτους καὶ διάρροϊαν καὶ ἰδοὺ ἐν παιδίῳ τὸ ὅποῖον ἐγεννήθη ὑγιᾶς, εὐρωστον καὶ ζωηρὸν, σήμερον καθίσταται χλωμὸν, ἀτροφικὸν καὶ διατρέχει τὸν κίνδυνον τοῦ θανάτου.

Καὶ μήπως εἶναι ταῦτα μόνον τὰ σφάλματα; πόσους ἄλλους κινδύνους καὶ πόσα ἄλλα νοσήματα δὲν ἠδύνατο ν' ἀποφύγῃ τὸ τέκνον, ἐὰν ἐγνώριζε καλλίτερα ἢ μήτηρ νὰ τὸ προφυλλάξῃ καὶ ἐνισχύσῃ τὴν ἀντοχὴν τοῦ ὀργανισμοῦ του καὶ εἶχεν ἐν γένει περισσοτέραν πείραν καὶ γνῶσιν τοῦ ἔργου της; Ἡδυνάμην ν' ἀναφέρω πλείστα παραδείγματα τῶν καθημερινῶν τούτων σφαλμάτων τῆς μητρὸς, ἄτινα ἐστοίχισαν τὴν ζωὴν τῶν τέκνων των, ἀποφεύγω ὅμως ὅπως μὴ ἐκταθῶ περισσότερον ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου.

Εἰς τὴν στατιστικὴν τοῦ κ. Σηληβριώτου βλέπομεν ὅτι ἀπὸ τοῦ 1915—1920 εἶχομεν 126 θανάτους εἰς παιδία ἕως 2 ἐτῶν ἐξ εὐλογίας, ἧτοι 2, 16 οο) ἐπὶ τῶν ἀποδιώσεων τῆς ἡλικίας ταύτης· καὶ ὅμως ὅλα τὰ παιδιὰ ταῦτα ἠδύνατο νὰ διασωθῶσι καὶ νὰ εἶναι ἐν τῇ ζωῇ ἂν οἱ γονεῖς καὶ πρὸ πάντων αἱ μητέρες ἐφρόντιζον ἀπὸ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς ζωῆς των νὰ τὰ ἐμβολιάσωσι. Ἐν τῷ ἰατρείῳ τοῦ Δήμου μεταμεσημβοῖαν καθ' ἐκάστην γίνονται ἐμβολιασμοὶ, πᾶς θάνατος λοιπὸν ἐκ τοῦ νοσήματος τούτου βαρύνει τελείως τὰς μητέρας αἵτινες πολλάκις ἀφίνουσι τὰ τέκνα των καὶ γίνονται 3—4 ἐτῶν ἀνεμβολίαστα.

Ἄλλ' ἄραγε μόνον οἱ γονεῖς πρέπει νὰ ὑποδαστάζωσιν ὅλον τὸ βάρος τῆς εὐθύνης ἀπέναντι τῆς ζωῆς τῶν τέκνων των; Καὶ ἂν οἱ περισσότεροι γονεῖς καὶ πρὸ πάντων αἱ μητέρες στεροῦνται τῶν γνώσεων ἔστω καὶ τῶν ἀπλουτέρων διὰ τὴν ἀνατροφήν τῶν τέκνων των, πταίουν ἄρα γε αὐτοὶ καὶ μόνοι ἢ τὸ εἶδος τῆς ἀγωγῆς τὸ ὅποῖον παρέχει σήμερον τὸ Κράτος διὰ τῶν σχολείων του καὶ ἀπὸ τὸ ὅποῖον ἐλλείπει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ μᾶθημα τῆς ὑγιεινῆς καὶ παιδικῆς ἀνατροφῆς τὸ ὅποῖον ἔπρεπε νὰ εἶναι τὸ συμπλήρωμα τῆς ἀγωγῆς τῶν νέων καὶ πάσης νεανίδος;

Ὁ ἀγὼν ὅμως ἐναντίον τῆς θνησιμότητος τῆς παιδικῆς ἡλικίας δὲν εἶναι ἀπλῆ, οὐδ' ἐξαρτᾶται μόνον ἀπὸ τὴν πείραν καὶ τὰς προσπάθειας τῆς μητρὸς. Ὁ ἀγὼν οὗτος εἶναι πολυχιθῆς καὶ ἀπαιτεῖ συνδεδασμένους τὰς προσπάθειάς τῶν γονέων, τῆς κοινωνίας, τοῦ Δήμου καὶ τῆς Πολιτείας.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ ἔχομεν κατ' ἔτος ἓνα μέγαν ἀριθμὸν θανάτων τῆς παιδικῆς ἡλικίας ἐξ ἐλονοσίας. Ἐναντίον τῆς μάστιγος ταύτης τῆς ἡμετέρας πόλεως ἧτις κατὰ Ἰούλιον, Αὐγούστον, Σεπτέμβριον καὶ Ὀκτώβριον ἰδίως προσβάλλει τὸ πλεῖστον μέρος τῶν κατοίκων της, στερεῖ τίσας οἰκογενεῖας τοῦ ἄρτου των καὶ τίσας ἄλλας τοῦ προστάτου των ἐξαποστέλλουσα κατὰ ἑκατοντάδας κατ' ἔτος τὰ θύματά της εἰς τὸν Ἄδην σήμερον ὁ Ἄδης λίαν ἀξιεπικίνως διαθέτει διὰ τῶν 5 ἰατρῶν του ἀφθόνως θεραπευτικῶς καὶ προφυλακτικῶς τὴν κινίην. Τὸ μέτρον ὅμως τοῦτο εἶναι ἀνεπαρκῆς ἂν συγχρόνως δὲν ληφθῶσι καὶ μέτρα ἐξυγιαντικὰ ἐναντίον ἐλογενῶν ἐστιῶν αἵτινες εὐρίσκονται εἴτε ἐκτὸς εἴτε ἐντὸς καὶ ἐγγὺς τῆς πόλεως καὶ αἰόποται συντελοῦσι προσέξάπλωσιν τῆς ἐπιδημίας τῆς ἐλονοσίας. Ἐκ τῶν μέτρων τούτων τὰ μὲν εἶναι γενικωτέρας φύσεως καὶ ἀνέχονται εἰς τὴν ἐκτέλεσιν μηχανικῶν ἔργων καὶ μετατροπὴν τῆς χέρτου πεδιάδος τοῦ Ἀξιοῦ διὰ τῆς καλλιέργειας καὶ δενδροφυτείας εἰς πλουτοφόρον παραγωγικὴν γῆν, τὰ δὲ περιλαμβάνουσιν ὅλα τὰ τεχνικὰ ἐκεῖνα ἔργα τὰ

ὅποια πρέπει νὰ γίνουσι διὰ συνεργείων καὶ ἀπορροφητικῶν ἀντλιῶν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν ἰατροῦ καὶ μηχανικοῦ τοῦ Δήμου.

Εὐτυχῶς ποιά τις κινήσεις ἤρχισεν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου τὸσον ἐκ μέρους τοῦ Δήμου, ὅσον καὶ ἐκ μέρους ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, εἰς ἣν ὀφείλεται καὶ ἡ σύμπληξις Συνδέσμου πρὸς καταπολέμησιν τῆς ἐλονοσίας ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πόλει. Ἐς εὐχρηθῶμεν ὅτι ταχέως θὰ ἴδωμεν τὸ πρακτικὸν ἀποτέλεσμα τῶν ἐνεργειῶν τούτων.

Εἰς τὴν πολιτείαν ἐξ ἄλλου, ἀνῆκει ἡ φροντίς διὰ τῆς ἰδρύσεως ἰδιαίτερου Ἐπιχειρήσεως Δημοσίας ὑγείας, τῆς βελτιώσεως τῶν ὑγεινῶν συνθηκῶν τῶν λαϊκῶν τάξεων καὶ ἡ προστασία τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς κοινωνίας κατὰ τῆς σφιλίδος, τῆς φυματιώσεως, τοῦ ἀλκοολισμοῦ, τῶν τριῶν τούτων κοινωνικῶν νοσημάτων, ἅτινα μετὰ τῆς ὑγείας τοῦ ἀτόμου καταστρέφουσι κληρονομικῶς καὶ τὴν ὑγείαν τῶν τέκνων καὶ παρασκευάζουσι τὴν δυστυχίαν αὐτῶν καὶ τῶν οἰκογενειῶν των.

Πρὸς τελεσφόρησιν τοῦ ἀγῶνος τούτου ἐναντίον τῆς παιδικῆς θνησιμότητος ἀνάγκη νὰ ἐπέλθῃ προσέτι ἐπίκουρος καὶ ὅλη ἡ κοινωνικὴ καὶ κρατικὴ προστασία πρὸς τὴν μητέρα καὶ τὸ τέκνον τὸ ὅποιον ἤλθεν εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ ζήσῃ, ν' ἀναπτυχθῇ καὶ μίαν ἡμέραν νὰ προσφέρῃ καὶ αὐτὸ διαδοχικῶς τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν πατρίδα.

Ποῖα εἶναι τὰ μέτρα ταῦτα τῆς προστασίας, διαγράφονται ἐν γενικαῖς γραμματαῖς εἰς τὰ ζητήματα, τὰ ὅποια θὰ τεθῶσιν ὑπὸ συζήτησιν εἰς τὸ Διεθνὲς Συνέδριον τῆς μητρικῆς καὶ παιδικῆς προστασίας, τὸ μέλλον νὰ συνέλθῃ εἰς Παρισίους τὴν 6, 7 καὶ 8 προσεχῶς Ἰουλίου τοῦ 1922. Τὰ κυριώτερα ταῦτα ζητήματα εἶναι τὰ ἑξῆς.

Προστασία τῆς μητρὸς πρὸ καὶ μετὰ τὴν λοχείαν της.

Παρακολούθησις ἰατρικῶς τῆς ὑγείας γυναικῶν.

Παροχὴ ἰατρικῆς βοήθειας καὶ οἶκον εἰς τὰς ἐπιτόκους.

Προστασία τῆς θηλαζούσης μητρὸς.

Προστασία τῆς θηλαζούσης ἐργάτιδος μητρὸς.

Ἄσυλα διὰ τὰς τροφὰς μητέρας.

Προστασία τοῦ τέκνου ἐφ' ὅσον (δι' οἷονδῆποτε λόγον) ἀπωχωρίζεται τῆς μητρὸς του.

Πρόνοια καὶ προστασία τῶν παιδίων τῶν γεννωμένων ἐκ φυματικῶν γονέων.

Διάδοσις τῶν γνώσεων τῆς παιδικῆς ὑγεινῆς.

Εὐτυχῶς καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πόλει ἡ ἀνάγκη τῆς προστασίας τῆς μητρὸς καὶ τῆς μικρᾶς παιδικῆς ἡλικίας δὲν παρήλθεν ἀπαρατατήρητος. Ἀπόδειξις τούτου ἡ πατριωτικωτάτη καὶ φιλανθρωπικωτάτη δράσις τῶν κυριῶν τῆς ἡμετέρας κοινωνίας καὶ τὰ παιδικὰ φιλανθρωπικὰ σωματεῖα, τὸ θρησκευτικόν, τὸ ἀσυλὸν τῶν παιδίων, ἡ φιλόπτωχος Ἀδελφότης, ὁ πατριωτικὸς Σύνδεσμος, ὅστις ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου παρελθόντος ἔτους διατηρεῖ καὶ τμήμα περιθάλψεως βρεφῶν, εἰς τὸ ὅποιον παρακολουθεῖ διὰ τοῦ ζωμοῦ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν βρεφῶν, διανέμει γάλα καὶ διὰ τῶν ἰατρῶν του παρέχει τὰς ἀπαιτούμενας συμβουλὰς καὶ ὁδηγίας πρὸς τὰς μητέρας. Μεθ' ὅλον ὅμως τὸ φιλόπρωτον αὐτὸ ἔργον, τὸ ὅποιον τὰ σωματεῖα ταῦτα ἐπιτελοῦσιν εἰς τὸν κατὰ τῆς θνησιμότητος τῆς παιδικῆς ἡλικίας ἀγῶνα, πόσα ἀκόμη ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία καὶ φιλανθρωπία δὲν ἔχει νὰ ἐπιτελέσῃ; Πόσαι μητέρες μὲ τὰ βρέφη εἰς τὰς ἀγκάλας ἀνευ ἐργασίας, ἀνευ προστασίας μὲ τοὺς συζύγους εἰς τὸ μέτωπον, φρουροὶ εἰς τὰς ἐπάλξεις τῆς τιμῆς τῆς πατρίδος δὲν πεινοῦν, δὲν ριγοῦν ἐν ὥρᾳ χειμῶνος, παλαι-

οῦσαι πρὸς τὰς σκληροτέρας δοκιμασίας τῆς ζωῆς καὶ αὐταὶ καὶ τὸ τέκνον των; Πόσα βρέφη δὲν βλέπει τις νὰ χωρίζονται τῆς μητρὸς των, εἴτε διότι αὐτὴ ἀπέθανεν, εἴτε διότι κάτεβλήθη ἀπὸ μακρὰν ἀσθένειαν καὶ παρεπέμφθη εἰς τὸ Νοσοκομεῖον τὰ ὅποια παραδίδονται εἰς συγγενικά ἢ ξένα πρόσωπα ἀνευ πολλὰς περιποιήσεως, ἀνευ καμμιας ἐπιβλέψεως καταδικαζόμενα οὕτω εἰς βέβαιον θάνατον; Πόσα ἄλλα δὲν βλέπει τις παρὰ τὴν κλίνην τῆς μητρὸς των ὅταν αὐτὴ ἀσθενεῖ βαρέως καὶ παλαίει πρὸς τὴν φυματιώσιν καὶ τὸν θάνατον; Τί θὰ γίνουν ὅλα τὰ παιδιὰ ταῦτα ἂν δὲν προσέλθῃ εἰς σωτηρίαν ἢ κοινωνικὴ μέριμνα προστατεύουσα τὴν θηλάζουσαν μητέρα, προστατεύουσα τὸ τέκνον, παραλαμβάνουσα αὐτὸ καὶ ἀντικαθιστώσα τὴν μητέρα εἰς τὰς περαιτέρω φροντίδας τῆς διατροφῆς καὶ ἀναπτύξεως; Ὅπως ἐπεκτείνουσι λοιπὸν τὰ σωματεῖα ταῦτα τὴν δράσιν των ἐπὶ εὐρύτερας ἀκτίνος ἀνάγκῃ, ὅλαι αἱ μητέρες νὰ συνασπισθῶσι περὶ αὐτὰ καὶ ἡ κοινωνία νὰ δεῖξῃ ἀμέριστον τὸ ἐνδιαφέρον της ἐνισχύουσα παντοιοτρόπως τὸν φιλόπρωτον καὶ ἐθνικὸν τοῦτον σκοπὸν.

Παρόμοια σωματεῖα ἀνταποκρινόμενα πρὸς τὰς παντοειδεῖς ἀνάγκας τῆς προστασίας τῆς μικρᾶς παιδικῆς ἡλικίας πρέπει νὰ ἰδρυθῶσιν εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ὅπως δὲ διοργανωθῇ καὶ συστηματοποιηθῇ ὁ ἀγῶν οὗτος κατὰ τῆς θνησιμότητος τῆς παιδικῆς ἡλικίας κατὰ τὸν ἀποτελεσματικώτερον τρόπον, ἀνάγκη νὰ συστηθῇ εἰς Πανελλήνιος Σύνδεσμος ὁ ὅποιος περιλαμβάνων διάφορα τμήματα εἰς τὰς διαφόρους πόλεις καὶ συγκεντρῶν περὶ αὐτὰ πρόσωπα δυνάμενα νὰ ἐργασθῶσι, νὰ παρακολουθῇ τὴν θνησιμότητα τῆς παιδικῆς ἡλικίας καθ' ὅλον τὸ κράτος, νὰ ἐρευνᾷ τὰ αἴτια καὶ νὰ λαμβάνῃ τὰ διάφορα ἐνδεικνύμενα μέτρα πρὸς καταπολέμησιν αὐτῆς.

Ὁ Σύνδεσμος οὗτος δύναται νὰ εἰσπληθῆται παρὰ τῇ Κυβερνήσει διάφορα νομοθετικὰ μέτρα πρὸς προστασίαν τῆς βρεφικῆς ἡλικίας καὶ τῆς θηλαζούσης μητρὸς, νὰ ἐνθαρρύνῃ καὶ ἐνισχύῃ τὴν ἰδρυσιν δι' ἰδιωτικῶν πρωτοβουλιῶν διαφόρων παιδικῶν ἀσύλων καὶ προστατευτικῶν τῶν ἀπύρων μητέρων σωματείων, νὰ φροντίξῃ διὰ διαλέξεων καὶ δημοσιεύσεων, συντόμων ἐγχειριδίων καὶ συμβουλῶν πρὸς τὰς μητέρας τὴν διάδοσιν τῶν ἀπαραιτήτων γνώσεων τῆς παιδοκομίας καὶ νὰ παρακολουθῇ διὰ στατιστικῶν τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἰδιωτικῶν τούτων προσπαθειῶν πρὸς ἐλλάττωσιν τῆς παιδικῆς θνησιμότητος.

Δι' ὅλα ὅμως ταῦτα ἀπαιτοῦνται χρήματα. Ἐκτός ὅμως οἷονδῆποτε ἄλλων μέσων τὰ ὅποια ὁ Σύνδεσμος οὗτος θὰ δύναται νὰ διαθέσῃ καθήκον ἔχουσι καὶ τὸ Κράτος καὶ οἱ Δήμοι νὰ συντρέξωσιν τοιοῦτον ἔργον ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας.

Εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν τόσα κενὰ ἐπῆλθον εἰς τὰς φάλαγγας τῶν Ἑλληνοπαίδων διὰ τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου ὃν εὗρον ἐκ τῆς Βουλγαρικῆς καὶ Τουρκικῆς θηριωδίας καὶ τῶν παντοειδῶν στερήσεων ἃς ὑπέστησαν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Ἑρωπαϊκοῦ πολέμου, ἀνάγκη ἢ πτωχὴ μικρὰ παιδικὴ ἡλικία νὰ τύχῃ ὅλης τῆς δυνατῆς προστασίας, διότι διὰ τῆς διασώσεως αὐτῆς καὶ βελτιώσεως τῆς ἀνατροφῆς της θὰ σχηματισθῶμεν τὰς ὑγιεῖς καὶ εὐρώστους φάλαγγας τοῦ μέλλοντος αἵτινες θὰ ἴστανται ὁ ἀγρυπνὸς φύλαξ τῆς ἐλευθερίας τοῦ πατρίου ἐδάφους, τῆς τιμῆς καὶ τοῦ μεγαλείου της.

Κράτος, Δῆμος καὶ κοινωνία πρέπει λοιπὸν μετὰ περισσοτέρας συμπαθείας ν' ἀποβλέψωμεν εἰς τὸ ἔργον τῶν μητέρων αἵτινες εἰς τοὺς σκληροὺς αὐτῶν ἀγῶνας πρὸς ἀνατροφὴν τῶν τέκνων των ἐκτελοῦσι τὴν αὐτὴν ἢ καὶ μείζονα ἐθνικὴν ὑπηρεσίαν πρὸς τὴν πατρίδα, ὧν οἱ σύζυγοι ἢ οἱ ἀδελφοὶ εἶναι εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τοῦ πυρός.

ΑΡ. Π. ΚΟΥΡΤΙΔΟΥ

ΤΟ ΝΕΟΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ

(Σκηνή από την πραγματική ζωή)

Υπό τούς στύλους τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ἐν ᾧ πέραν εἰς τὸν Σαρωνικὸν διεγράφετο κυανωπὴ καὶ ἀόριστος ἡ Αἴγινα, ὁ ποιητὴς Στέφανος Δόξας ἀνεγίνωσκεν εἰς τὸν φίλον του δικηγόρον Στάμιον Λυκόπουλον ἓν ποίημα, πλήρες ὀργίλου, ὑπερτοπισμένου καὶ μισανθρώπου πόνου.

— Πῶς σοῦ φαίνεται; ἠρώτησεν, ἅμα ἀπήγγειλε καὶ τὸν τελευταῖον στίχον.

— Πῶς ἤθελες νὰ μοῦ φανῆ; ἀπήντησεν ὁ δικηγόρος. Περιπατεῖς μὲ τὰ μάτια στυλωμένα εἰς τὸν αἰθέρα, καὶ δὲν καταδέχεσαι νὰ προσηλώσῃς χαμηλὰ τὸ βλέμμα σου. Δὲν σκύπτεις πρὸς τὴν πραγματικότητα. Καὶ ὅμως τὰ ἄνθη τὰ ὁποῖα λατρεύεις, εἶναι χαμαὶ καὶ σκύπτεις διὰ νὰ τὰ δρέψῃς. Πλανᾶσαι εἰς τὰ σύννεφα καὶ ὑπερηφανεύεσαι δι' αὐτό, διότι πιστεύεις ὅτι μόνον ὅσοι ἔχουν π ἔργα ὑψώνονται ὑπὲρ τὸ ἔδαφος. Ἀλαισιόδοξος ἐκ συνηθείας, ἐκ τῶν προτέρων χορδισμένος εἰς στεναγμούς καὶ θρήνους, δὲν μαντεύεις ποῖα δράματα τῆς ζωῆς κρύπτει ἐδῶ κάτω ἡ πραγματικότης, πόρους σιωπηλοῦς, ἀγωνίας ἀγνώστους, παραξικάρδια ψυχῶν νανάγια, τὰ ὁποῖα καλύπτει τὸ σκότος. Διὰ καλλιτεργεῖς μὲ τόσην ἐπιμονὴν ἄνθη πένθιμα εἰς ἓνα φαντασιώδη ἀσφοδελὸν λειμῶνα; Δὲν φθάνουν ὅσα δάκρυα χύνονται πραγματικῶς καὶ δημιουργεῖς καὶ ἄλλα; Μοῖ φαίνεται ὅτι ἂν ἦσαν ἀρκετοὶ ἀδάμαντες εἰς τὸν κόσμον, δὲν θὰ κατεσκεύαζαν καὶ ψευδεῖς !...

Ὁ Στέφανος Δόξας ἀντὶ ἀπαντήσεως ἔκαμε χειρονομίαν σημαίνουσαν «ἔτσι εἶμαι δὲν ἠμπορῶ ν' ἀλλάξω». Ἄλλως δὲ ἦτο συνηθισμένος εἰς τὴν ραγδαίαν αὐτὴν κριτικὴν τοῦ φίλου του, καὶ δὲν ἐθύμωνε. Ὅπως εἶχον ἐνωθῆ αἱ ψυχαὶ των, τίποτε δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τὰ χωρίσῃ. Ἀντίθετοι ἦσαν οἱ χαρακτῆρές των. Ὁμοιάζον δύο κλάδους ἀναπτυχθέντας κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν, ἀλλὰ τρεφομένους ἀπὸ τὸν αὐτὸν χυμὸν καὶ στηριζομένους εἰς τὸν αὐτὸν κορμὸν, ζῶντας τὴν ζωὴν τῆς αὐτῆς βλαστήσεως. Διὰ τοῦτο ἡ φιλία των μετὰ τὰς αἰσθητικὰς φιλονικίας των ἐξήρητο θαλερωτέρα ὡς πρᾶσινον φύλλωμα λουσθὲν ἀπὸ ἑαρινὸν ὄμβρον.

— Εἰξέυρω, ἐξηκολούθησεν ὁ δικηγόρος, θὰ μοῦ εἰπῆς πάλιν: «Δὲν μ' ἐννοεῖς, δὲν ἠμπορεῖς νὰ μ' ἐννοήσῃς. Ἡ φιλία μας ὁμοιάζει μὲ δένδρον, τοῦ ὁποῖου σὺ εἶσαι ἡ ρίζα βυθισμένη εἰς τὸ ἔδαφος καὶ ἐγὼ ἡ κορυφή· ὁ ἀέρας ποῦ μὲ σείει δὲν φθάνει μέχρι σοῦ.» Αὐτὰ θὰ μοῦ εἰπῆς. Κι' ἐγὼ θὰ σοῦ ἐπαναλάβω «Εἶσαι ὑψηλὰ, ἔχεις εὐρὴν ἀπέραντον ὀρίζοντα, βλέπεις μακρὰν, ἔστω, ἀλλὰ δὲν βλέπεις πλησίον. Ἄν κοντὰ εἰς τὴν ρίζαν συμβῆ τὸ τραγικώτερον δράμα, δὲν θὰ σκύψῃς νὰ τὸ ἰδῆς· θὰ ἐξακολουθῆς νὰ βλέπῃς ρεμβώδης, πέραν ἐκεῖ, μακρὰν, τὰ ἀραχνούφη σύννεφα... Δὲν ἔχεις τὴν περιέργειαν τῆς ζωῆς. Τί κρῖμα, διὰ τὴν ἰδιοφυίαν σου! Διότι εἰς τὴν ζωὴν, τὴν πραγματικὴν αὐτὴν ζωὴν, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ προσγειωθῆς — ἂν τὸ ἀποφασίσῃς — ἀπὸ τὸ ἰδανικόν σου, ὅπως ὁ ἀεροπόρος ἀπὸ τὸ ἀεροπλάνον του, θὰ ἰδῆς πῶς μορφάζει ὁ ἀλη-

θινὸς πόνος καὶ — ἐπειδὴ ἀγαπᾷς τὸ μαῦρον χρῶμα εἰς τὰς ἰδέας σου ὅπως καὶ εἰς τὰ ἐνδύματά σου — θ' ἀκούσῃς ὅσας θέλεις κραυγὰς ἀπελπισίας, ἀλλ' ἀληθινὰς σπαρακτικὰς κραυγὰς. Ὁ διαβάτης τὸν ὁποῖον συναντᾷς ἔχει ἴσως ἓνα ποίημα ἢ μυθιστόρημα σπᾶϊρον μέσα εἰς τὴν καρδίαν τοῦ. Καὶ ποῖαν ἄλλην ἀπόδειξιν νὰ σοῦ φέρω, παρὰ ὅτι καὶ ἐγὼ, τοῦ ὁποῖου ἡ ζωὴ εἶναι πεζὴ καὶ μονότονος ὅπως αἱ δικηγορίαι μου, καὶ ἐγὼ ἀκόμη ἔχω ἂν ὄχι τὸ μυθιστόρημά μου, τοῦλάχιστον τὸ διήγημά μου;

Ὁ ποιητὴς ἄλλην φορὰν θ' ἀπεκρίνετο: Ἴδὲ τὸν οὐρανόν, τὴν θάλασσαν μὲ τοὺς μακρινοὺς ὀρίζοντας των: φωνάζουν εἰς τὴν φαντασίαν ν' ἀφήσῃ τὴν φυλακὴν τῆς γῆς. Ἡ ψυχὴ τοῦ ποιητοῦ πετᾷ ἀδέσμευτος ἀνάμεσα εἰς τὸ κυανοῦν τοῦ πελάγους καὶ τὸ κυανοῦν τοῦ ἀπείρου... Κι' ἔπειτα διὰ μερικὸς ἀνθρώπους ἡ πραγματικότης εἶναι πολὺν τραχεῖα, πολὺν βαρεῖα ἀπὸ ὕλην. Τὴν εὐμορφίαν εὐρίσκουν εἰς τὴν ἀόριστον εἰκόνα, εἰς τὴν φεύγουσαν, τὴν ἀσύλληπτον ἀντανάγκισιν. Ἀπὸ τὸ ἀληθινὸν τριαντάφυλλον τῆς ὄχθης, προτιμοῦν τὸ τριαντάφυλλον ποῦ καθρεπτίζεται μέσα εἰς τὸ ρυάκιον. Ὁ ποιητὴς βυθισμένος εἰς τὸ ὄνειρόν τῆς ἐξιδανικεύσεως, βλέπει ἐπέκεινα τῶν πραγμάτων, καὶ προτιμᾷ ἀπὸ τὴν σελήνην ποῦ ἀνατέλλει ἐπάνω ἀπὸ τὰ βουνά, τὴν σελήνην ποῦ φέγγει ἀόριστος εἰς τὴν ὑγρὰν ἐπιφάνειαν τῶν νερῶν, καὶ προτιμᾷ τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἀγάπης, μὲ τὸ λιποψυχοῦν μακρινὸν ἄρωμά της, ἀπὸ τὴν πραγματικὴν, τὴν τωρινὴν ἀπόλαυσιν τῆς ἀγάπης.»

Αὐτὰ καὶ ἄλλα θ' ἀπεκρίνετο ὁ ποιητὴς. Ἄλλ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν δὲν εἶπε τίποτε. Πρώτην φορὰν ἤκουε περὶ διηγήματος, τοῦ ὁποῖου ἠρως ἦτο ὁ φίλος του.

— Ἔχεις καὶ σὺ τὸ διήγημά σου; ἀνέκραξε, Καὶ πῶς εἶναι αὐτὸ τὸ διήγημα; Τραγικόν, χωρὶς ἄλλο !...

— Ὅχι, ἀπήντησεν ἡσύχως ὁ δικηγόρος: εἶναι ὅπως τὸ ἔκαμε τὸ πεπρωμένον, ἀπλοῦν, χωρὶς ἐπεισόδια καὶ περιπετείας. Ἄλλὰ τὰ πρόσωπά των ἐπέρασαν πικρὰς ἡμέρας, καὶ τὰ δάκρυα ποῦ ἔχυσαν ἔρρευσαν ἀπὸ ἀληθινούς ὀφθαλμούς !... Ἄκουσέ το.

Ἡ δυστυχία εἶχεν ἔμβη εἰς τὸ σπῆτι μας πρὶν ἔλθω εἰς τὸν κόσμον. Ἡ περιουσία μας κατέρρευσε διὰ μιᾶς μετὰ τὸν Ἀγγλογαλλικὸν πόλεμον. Ὁ πατέρας μου ἦτο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔμπορος σιτηρῶν καὶ κρασιῶν, καὶ εἶχε γεμάτας τὰς ἀποθήκας του, ὅταν ἔξαφνα μὲ τὴν ἀπροσδόκητον ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης καὶ τὴν βιαστικὴν ἀναχώρησιν τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ, τὰ ἔμπορεύματα αὐτά, ὡς καὶ ὅλα ἐν γένει, ὑπέστησαν ἀπότομον καὶ τρομακτικὸν κατακρημνισμόν.

Αἱ πλέον μακριναὶ παιδικαὶ μόν ἀναμνήσεις, μοῦ παριστάνουν ἀμυδρῶς τὸν πατέρα μου πλησίον ἐνὸς χρηματοκιβωτίου, νὰ μετρᾷ λίρας καὶ νὰ γράφῃ εἰς μεγάλα κατάρσιχα. Φαίνεται ὅμως ὅτι ὁ χρυσὸς ἐκεῖνος ἦτο ἡ τελευταία λάμπις, ἡ φθάσασα ἕως ἐμέ, τῆς περιουσίας μας ποῦ ἔδυνεν. Ἡ κατάστασίς μας ἐχειροτέρευεν. Ἄλλ' ὁ πατέρας μου δὲν ὑπέκυπτε. Ἐπάλασε μὲ τὴν τύχην προσπαθῶν ν' ἀνακτήσῃ ὅ,τι τοῦ εἶχεν ἀρπάσει. Ὅλον σχεδὸν τὸ ἔτος ἔμεινεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, μακρὰν τῆς οἰκογενείας του. Δύο τρεῖς φορὰς τὸν χρόνον μόνον ἤρχετο εἰς τὴν ὠραίαν κωμόπολιν μας, ποῦ λούεται εἰς τὰ καθαρὰ νερὰ τῆς Προποντίδος, νὰ περᾷσῃ μαζί μας τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα.

Ποῖαν χαρὰν ἔφερον εἰς τὴν μητέρα μου, τ' ἀδέλφια μου καὶ εἰς ἐμὲ ὁ τῶσον

ἀναμενόμενος ἐκεῖνος ἐρχομός· ἀλλὰ καὶ ποῖαν λύπην μᾶς ἄφινεν ἡ ἀνάχωρησις! Πικραὶ ἦσαν αἱ στιγμαὶ τοῦ ἀποχωρισμοῦ. Γυναῖκα καὶ παιδιὰ μὲ δίψαν ὠρμούσαμεν εἰς τὴν ἀγκάλην του καὶ ἐπαίρναμεν ἀπὸ τὸ στόμα του φιλήματα πολλά, πολλά, προμήθειαν τῆς καρδίας διὰ πολλοὺς μῆνας. Ἀφοῦ τὸν ἐπροπέμπαμεν ἕως εἰς τὴν βάρκαν, ἀφοῦ ἐπροσμέναμεν εἰς τὴν ἀκρογιαλιὰν ἕως ὅτου σηκωθῆ εἰς τὰ πανιά τὸ ἱστιοφόρον, ἐπεστρέψαμεν σιωπηλοὶ καὶ μουνδιασμένοι εἰς τὸ σπίτι μας. Κι' ἐν ᾧ ἐκεῖνος ἐξενιτεύετο διὰ ν' ἀρχίσῃ πάλιν τὸν φοβερὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, ἡμεῖς ἐξανοχίζαμεν τὴν χωρὶς πατέρα ζωὴν, τὴν ζωὴν τῆς προσωρινῆς ὀρφάνιας. Ἡ μητέρα μας ἔκλειε τὰ παράθυρόφυλλα· διότι αἱ πονεμένας καρδίαι, ὅπως καὶ τὰ μάτια ποὺ πονοῦν, δὲν μποροῦν νὰ ὑποφέρουν τὸ ζωηρὸν φῶς...

Εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς μισευνοὺς ἐκείνους οἱ ἐπιστρέψαντες εἰς τὸ σιωπηλὸν καὶ σκυθρωπὸν σπίτι, ἦσαν ὀλιγώτεροι κατὰ ἓνα. "Ἐλεπα ἐγώ. "Ἐφυγα μὲ τὸν πατέρα μου διὰ νὰ ἐξακολουθῆσω τὰ μαθήματά μου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. "Ἐπρεπε νὰ μάθω γράμματα. Ὑπὸ τὸ προῶρος ρυτιδωθὲν μέτωπόν του ὁ πᾶ ἕρας μου ἔτρεφε σχέδια. Μὲ τὰς τριχὰς τῆς ἡμιφαλακρωθείσης κεφαλῆς του δὲν εἶχαν πέσει καὶ αἱ ἐλπίδες του. Κι' ἐν ᾧ ἐγὼ ἐκαθήμην εἰς τὰ θρανία τῆς Μεγάλῃς τοῦ Γένους Σχολῆς, ἐκεῖνος ἐξηκολούθει τὴν πάλην μὲ τὸ πεπωμένον.

Ἄλλ' ἡ τύχη μᾶς ἐμίσει ἀμελείκτως καὶ ἐφαίνετο ἰσχυροτέρα. Σήμερον μᾶς ἐπόλεμε μὲ τὰς ἀλλεπαλλήλους χρεωκοπίας τῶν πελατῶν μας, αὐριον μὲ τῆν πυρκαϊάν ποὺ ἀπετέφρωσε τὴν κατοικίαν μας καταστρέφουσα εἰς τὰς φλόγας τῆς τὰ κατὰ ἴχα τοῦ πατέρα μου, τὰ ὁμόλογα τῶν ὀφειλετῶν του, τὰ ἐπιπλά μας, τὰ ἐνδύματά μας. Μὲ τὸν πατέρα μου συνέπασχα κι' ἐγώ. Τόσον πλησίον ἦσαν αἱ καρδίαι μας, ὥσ ε ἡ συμφορὰ ἢ σπαράττουσα τὴν ἰδικὴν του καρδίαν αἱμάτωνε καὶ τὴν ἰδικὴν μου, καὶ ὁ πόνος μετεδίδοτο ἀπὸ τὴν μίαν εἰς τὴν ἄλλην.

"ὦ, νὰ ἤξευρες πόσας φορὰς ἓνα παιδί μὲ κασκέτον εἰς τὸ κεφάλι καὶ μὲ τὰ βιβλία ὑπὸ τὴν μασχάνην διήνυσσε μὲ δακρυσμένα μάτια, τὸν δρόμον ποὺ ἔφερεν εἰς τὸ Φανάριον!...

Ἐν τῷ μεταξὺ διὰ νὰ μὴ πληρώσωμεν ὀλόκληρον τὸ ἐνοίκιον ἐνὸς δωματίου μετοικήσαμεν εἰς ἓνα **χάνι** τοῦ Ἀγιάσμα Κατησῆ καὶ συγκατοικήσαμεν μὲ μερικὸς συμπατριώτας μας: Εἰς ἐκεῖνο τὸ φοβερὸν ἄντρον ἐπέρασα τὰς χειροτέρας ἡμέρας τῆς ζωῆς μου. Φαντάσου ἓνα ὀγκῶδες πέτρινον κτίριον τριακοσίων-τετρακοσίων χρόνων πιεζόμενον ἀπὸ στέγην βαρείαν. Φαντάσου ἑκατὸν πνιγηρὰ δωμάτια εἰς δύο πατώματα μὲ τοίχους χονδρούς ὡς φρουρίου· στοὰς μακρὰς καὶ θολωτάς, γωνίας ὑγρὰς καὶ ἀνηλίους, βαθμίδας πετρίνας, διαδρόμους ρυπαροὺς ἀπὸ τὴν λάσπην ἑκατοντάδων ποδῶν, πύλην ὀγκῶδη, σιδηροφρακτον, τὴν ὁποῖαν ἔκλειε κάθε νύκτα Κοῦρδος πυλωρὸς μὲ τριγμὸν πύλης δεσμοτηρίου. Καὶ τί πλῆθος! Πανσπερμία! Ἀρμένιοι ἀπὸ τὰς ἐσχαιὰς τῆς Ἀνατολῆς, Πέρσαι καὶ ἀπὸ τὴν στεππῶδη ἀκόμη καὶ ὀρεινὴν Χορασάγ, Μικρασιαῖται ἀπὸ τὴν Ἰωνίαν καὶ τὴν Καισάρειαν, ὀρθόδοξοι λαλοῦντες ὡς μητρικὴν γλῶσσαν τουρκικὴν ἰδιωματικὴν καὶ τραχειάν. Οἱ τοῖχοι τῶν δωματίων-τῶν κελλίων καλύτερα-ἐχώριζαν ἀνθρώπους ἀγνώστους μεταξὺ των, λατρεύοντας μὲ διαφόρους τελετάς, εἰς διαφόρους γλώσσας διαφόρους θεησκείας, ἀνθρώπους ποὺ ἂν ἤθελαν νὰ ἐπιστρέψουν νοερῶς εἰς τὰς ἐστίαις των, ἢ φαντασία των διήνυσσε πρὸς ἀντιθέτους διευθύνσεις ἑκατοντάδας μιλίων.

Αὐτοῦ μέσα ἦτο τὸ δωμάτιόν μας, θολωτὸν μὲ στενὰ κίγκλιδωτὰ παράθυρα.

Δὲν εἰξεύρω διατὶ οἱ συντοσπίται μας ἐξέλεξαν δωμάτιον εἰς ἐκεῖνό τὸ χάνι· ἀλλ' εἰξεύρω ὅτι ἐπέιξε τὴν καρδίαν ὁ βαρὺς ἀήρ του καὶ ὅτι ἔκαμνε βαρύτεραν τὴν δυστυχίαν. Τὸ βράδυ ἐδειπνούσαμεν καθήμενοι μὲ στανωμένους τοὺς πόδας ἐπὶ τοῦ πατώματος, γύρω εἰς χαμηλὸν ξύλινον **σοφρᾶν**. Τὴν ὥραν τοῦ ὕπνου ἐξεδιπλώναμεν τὰ στρώματα καὶ τὰ παπλώματα, τὰ ὁποῖα ἐστηρίζοντο ἑλικοειδῶς συνεστοραμμένα εἰς τὸν τοῖχον καὶ ἐστρώναμεν αὐτὰ ἐπάνω εἰς τὸ ξύλινον δάπεδον.

(Ἀκολουθεῖ)

ΔΗΜΗΤΡ. Β. ΣΚΟΥΡΑΣ

ΝΟΜΙΚΟΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ

ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΕΩΣ ΑΝΤΕΙΣΑΓΓΕΛΕΥΣ

ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΟΥ 5 (ΣΤΟΑ ΧΑΤΖΗ ΟΣΜΑΝ 3)

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

M^{RE} D. B. SCOURAS

AVOCAT

CONSEILLER LEGISTE

DE LA BANQUE NATIONALE DE GRÈCE

RUE COUNTOURIOTIS 5 (CITÉ HADJI OSMAN 3)

SALONIQUE

ΧΡΥΣΟΧΟΕΙΟΝ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΖΟΛΙΔΗ

ΟΔΟΣ ΕΡΜΟΥ

ΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΙΔΗ

ΚΟΣΜΗΜΑΤΩΝ

ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ

ΕΠΙ ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΑ

ΑΡΓΥΡΑ ΚΑΙ ΕΚ ΛΕΥΚΟΥ ΜΕΤΑΛΛΟΥ

ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΑ ΕΙΔΗ

ΩΣ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΦΑΦΑΛΙΟΣ

ΟΔΟΣ ΟΛΥΜΠΙΟΥ ΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Δέρματα κατεργασμένα και μή.

JEAN FAFALIOS

CUIRS & PEAUX

RUE OL. DIAMANTI — SALONIQUE

ΜΙΧΑΗΛ Π. ΦΟΡΣΟΣ

38 ΟΔΟΣ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ 37

Ἀποικιακά — Δημητριακά

Ἐγχώρια προϊόντα

Δέρματα κατεργασμένα και ἀκατέργαστα

ΓΕΝΙΚΟΝ ΕΜΠΟΡΙΟΝ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΞΑΓΩΓΗ

Προμήθειαι και Ἀντιπροσωπείαι

“ΕΡΙΑ,”

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΛΛΗΝ. ΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΝΑΟΥΣΗΣ

Τελειοτάτη ἐγκατάστασις ἐριουργίας

Ἵφάσματα ἐμπορίου ὀλομάλλινα

εἰς διάφορα νεώτατα σχέδια

ΕΙΔΙΚΟΤΗΣ

Χακή και κλινοσκεπάσματα στρατιωτικά

Γραφεία: ΟΔΟΣ ΝΑΟΥΣΗΣ 2

